

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- Karácsony a kastélyban. A Nagytétényi Kastélmúzeum adventi kiállításai (*Lovag Zsuzsa*) **2**
- A Lila királylánytól Valaki Senki-lányáig. Mese itt, mese ott – magyar és észt gyermekkönyv-illusztrátorok kiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban (*Wittmann Ildikó*) **7**
- Énekelt szavak. Észt könyvkötő-művészeti kiállítás az Iparművészeti Múzeumban (*Koncz Kinga – Zöldi Anna*) **13**
- Ardai Ildikó textilművész kiállítása a Budapest Kiállítóteremben Textilkompozíciók és vessző-szobrok (*Fitz Péter*) **16**
- Szövés és fonás, hagyomány és modernitás (*Webner Tibor*) **20**
- Kinetikus szobrok
Piotr Bozyk designer-szobrász kiállítása a Ponton Galériában (*Ernyey Gyula*) **24**

ÉRTÉKŐRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- A magyar képző- és iparművészet kincsesháza. 100 éves a marosvásárhelyi Kultúrpalota (*Várallyay Réka*) **25**
- „Hódolat Hungária előtt”. A marosvásárhelyi Kultúrpalota mozaik-, üveg- és kerámiadíszei (*Millisits Máté*) **35**
- Köszönettel emlékezünk
Gian Carlo Bojani (1938–2013) művészettörténész-professzorra (*Csenkey Éva*) **41**

KÖNYV

- Mezei Ottó: Magyar, európai, modern. Válogatott írások (*Veress Kinga*) **44**

- HÍREK **47**

MAGYAR IPARMŰVÉSZET HUNGARIAN APPLIED ARTS

EXHIBITIONS – STUDIOS

- Christmas at the Mansion. Advent exhibitions at the Nagytétényi Mansion Museum, Budapest (*Zsuzsa Lovag*) **2**
- From The Lilac Princess to Nobody's Daughter. Crisscross Stories – an exhibition of Estonian and Hungarian children's book illustrators at the Petőfi Literary Museum, Budapest (*Ildikó Wittmann*) **7**
- The Word Was Sung—Exhibition of Artistic Bookbindings from Estonia at the Museum of Applied Arts, Budapest (*Kinga Koncz—Anna Zöldi*) **13**
- Exhibition of textile artist Ildikó Arday at the Budapest Gallery Exhibition Hall, Budapest
Textile compositions and willow sculptures (*Péter Fitz*) **16**
- Weaving and spinning, tradition and modernity (*Tibor Webner*) **20**
- Kinetic Sculptures. Exhibition by designer sculptor Piotr Bozyk at Ponton Gallery, Budapest (*Gyula Ernyey*) **24**

SAFEGUARDING VALUES

- The treasury of Hungarian art and design. The 100-year-old Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș (*Réka Várallyay*) **25**
- 'Homage to Hungaria'. Mosaic, glass and ceramic ornaments of the Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș (*Máté Millisits*) **35**
- In grateful memory of Gian Carlo Bojani, Professor of History of Art (1938–2013) (*Éva Csenkey*) **41**

BOOKS

- Ottó Mezei: Hungarian, European, Modern (*Kinga Veress*).. **44**

Minden kedves olvasónknak boldog, békés karácsonyi ünnepeket és szerencsés új esztendőt kíván a szerkesztőség.

Karácsony a kastélyban

A Nagytétényi Kastélmúzeum adventi kiállításai

■ Az Iparművészeti Múzeum legsikeresebb programjai közül is kiemelkedik a Nagytétényi Kastélmúzeumban évről évre megrendezett karácsonyfa-kiállítás és a hozzá csatlakozó gazdag adventi rendezvényso-rozat.

Iparművészek által feldíszített karácsonyfákat már korábban is kiállítottak az Iparművészeti Múzeumban, de igazi otthont a Nagytétényi Kastélmúzeum adott ennek a vállalkozásnak, ahol 2003 óta évente megrendezik. Az ötlet Király Elvirától, a Kastélmúzeum akkori igazgatójától és Sárváry Katalin textil-művésztől származott, s azért is telitalálat volt, mert az állandó bútorkiállítás különböző korú enteriőrjei remek, otthonos keretet nyújtanak a karácsonyfáknak. Karácsonyi díszbe borul ilyenkor az egész kastély, a bejárat oszlopait övező feldíszített fenyőfüzéreket több évben is a Magyar Gyula Kertészeti Szakközépiskola és a Nádasdy Kálmán Alapfokú Művészeti és Általános Iskola diákjai készítették.

Farkas Imola és Nádasdi Katalin: Karácsonyfa (részlet) / Imola Farkas and Katalin Nádasdi: Christmas tree (detail)

[2007]

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Karácsony a kastélyban című kiállítás (lépcsőházi részlet). Bán Mariann angyalokkal díszített adventi koszorúja (balra fent) / Christmas at the Mansion. Detail of the exhibition. Mariann Bán's Advent wreath with angels in the stairway (top left) Nagytétényi Kastélmúzeum, Budapest, 2011 / Nagytétényi Mansion Museum, Budapest, 2011

Már a nyár folyamán összejönnek a művészek és ki-választják a kiállítási termek közül a saját karácsony-fájuk helyszínét. Vannak az állandó résztvevők szá-mára „bérelt” helyek, a trencsényi barokk refektórium-ban például hagyományosan Sárváry Katalin fái állnak. A merész ruhákat tervező művész minden év-ben frissen sültött, más-más színű, csodaszép mézes-ka-lács díszei az egész emeletet beillatozzák.

→
Karsai Zsófia:
Karácsonyfa / Zsófia
Karsai: Christmas tree
 [2009] kiállítási fotó:
 Nagytétényi Kastély-
 múzeum, Budapest,
 2009 / exhibition
 photo: Nagytétényi
 Mansion Museum,
 Budapest, 2009

Bán Mariann: Adventi
koszorú / Mariann Bán:
Advent wreath
 [2011]

Ugyancsak állandó helyen állnak a közönségzavazatok többszöri győztesének, Nagy Juditnak rendkívül gazdagon díszített fái, amelyek köré ötletes, virágnyalábokból, bőségszarukból, tollbokrétákból álló dekoratív környezetet teremt. 2006-ban színpompás tollmadarakkal és -fészkekkel díszített karácsonyfáját egész fantázia-erdővel vette körül.

Bán Mariann állandó helye pedig a díszteremhez vezető lépcső mellvédje, ahol bábajos kerámiaangyalokkal, -madarakkal és madárkalitkákkal díszített koszorú állnak. Egyik évben fenyőágakból font diadalívre függesztette fel kedves figuráit.

Évente közel harminc fenyőfa díszítését vállalják a művészek, ők többen vannak, mert néhányan évek óta párban dolgoznak. Körükben az iparművészet szinte minden ága képviselteti magát, textilesek, porcelán-, kerámia- és üvegművészek, ötvösök és jelmeztervezők egyaránt.

Ötleteik kifogyhatatlanok. Az egyik évben Regős Anna és Smetana Ágnes kulcsokat akasztott fel fényes papírcsillagok közé, tavaly pedig Smetana Ágnes saját

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

üvegdíszei mellett rongyból és papírból hajtogatott-festett, üvegfúvó angyalokkal, változatos játékos figurákkal díszítette karácsonyfáját. Király Fanni és Seres Edina egyik évben konyhai eszközöket, villákat és kanalakat, reszelőt és teatojásokat függesztettek a fára, máskor a kastélyparkban építettek zöld üvegekből piramis-fenyőfát. Abaffy Klára és Gaál Gyöngyvér egyszer süteményformákkal, másszor fényes, színes szárnnyakkal ellátott alumíniumcsövekből formált angyalokkal díszítette fáját. Ruttká Andrea pedig cipzárat alakít a legváltozatosabb módon ünnepi karácsonyfadísszé. Bodnár Enikő a régi papírrjátékot, az öltözte-

többabakat elevenítette fel, groteszkül bájos babái és színes ruháik csüngenek a fa ágain.

Az eddigi tíz kiállítás összes résztvevőjét lehetetlen-ség felsorolni, de az évről évre visszatérő művészeket feltétlenül meg kell nevezni. Bráda Enikő és Bráda Judit mindig nagyon dekoratív fát állítanak, csillogó arany- és ezüstsínű füzérekkel, pillangókkal és virágokkal. Karsai Zsófia legtöbbször fehér porcelánangyalokkal, -csillagokkal és egyéb figurákkal teszi karácsonyfáit rendkívül elegánssá. Urbánfy Teréz a csillogó papírdíszek közé gyönyörű mézeskalács házakat is tesz a fára, s ugyancsak mézeskalács angyalokkal, piros mázas szívekkel és karácsonyi jókívánságokkal teleírt táblákkal díszítette fáját Lesznik Angéla. Hellenbach Gabriella filcből varrott fantasztikus mesefigurái mellé néha papírból hajtogatott szépséges temp-lomokat, néha mézeskalács keretelésű szentképeket függeszt mindig nagyon gazdagon díszített karácsony-fájára. Karattur Katalin és Vereczkey Szilvia papírból és textilből készíti díszait, s általában nagyon szépek Baráth Hajnal, Szalontai Éva, Szűcs Blanka és Nyíri

Hellenbach Gabriella: Karácsonyfa (részlet) / Gabriella Hellenbach: Christmas tree (detail)
[2006]

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Katalin fái. Mindig együtt dolgozik Farkas Imola és Nádasdi Katalin, az ő bájos rongybabákkal 2011-ben díszített fáját és egy korábbi karácsonyfájuk díszait mutatjuk be.

Elnézést kérünk az itt név szerint fel nem sorolt művészekről, akik műveikkel hozzájárulnak és ugyancsak nagy örömet szereznek a kiállítás látogatóinak, akik – személyes megfigyelésem szerint – ez alkalommal szinte mindnyájan mosolyogva járnak végig a kastélyt.

A karácsonyfa-kiállítás ajándékozó szeretetből, az örömszerzés kívánságából és játékos ötletekből születik. Az egyik megnyitón részt vett egy államtitkár, aki hallván, hogy a művészek egy jelképes, a felhasz-

Nagy Judit:
Karácsonyfa / Judit Nagy: Christmas tree
[2006] kiállítási fotó:
Nagytétényi Kastély-
múzeum, Budapest,
2006 / exhibition
photo: Nagytétény
Mansion Museum,
Budapest, 2006

Sárvári Katalin: Karácsonyfa / Katalin Sárvári: Christmas tree

[2007] kiállítási fotó: Nagytétényi Kastélymúzeum, Budapest, 2007 /
exhibition photo: Nagytétényi Mansion Museum, Budapest, 2007

nált anyagok töredékét sem fedező összegért alkották karácsonyfaikat, olyasmit mondott, hogy meg kellene fizetni a munkájukat. Hallottam utána a művészek

beszélgetését is, s mélyen egyetértettem velük abban, hogy ezt nem lehet megfizetni, csak köszönettel elfogadni és szeretettel viszonzni. S ha már az anyagiakról van szó, magukat a fákat is ajándékba, vagy csekély térítés ellenében kapta a kastély különböző kertészeiktől.

Farkas Imola és Nádasdi Katalin: Karácsonyfa / Imola Farkas and Katalin Nádasdi: Christmas tree

[2011] kiállítási fotó: Nagytétényi Kastélymúzeum, Budapest, 2011 / exhibition photo: Nagytétényi Mansion Museum, Budapest, 2011

A művészek díszinek egy részét a következő évi karácsonyfa-kiállítás megnyitója után árverésre bocsátják, ahol a derűs hangulatú (többször vállalta az árverést Novák Péter), de heves licitálás után eladott díszek bevétele a Nagytétényi Kastély Közalapítványt gazdagítja. Másik részüket az Iparművészeti Múze-

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Fotó: Rosta József / Iparművészeti Múzeum, Budapest

umnak adományozzák, amelynek régi karácsonyfadíszeket tartalmazó gyűjteménye így módon óriási korrárs anyaggal gazdagodik.

A karácsonyfákkal együtt rendezik meg a *Nosztalgia Karácsony* című kamarakiállítást, ahol az első évben az Iparművészeti Múzeum régi díszait, máskor mézeskalács-formáit mutatták be. Más években Péreli Zsuzsa kárpitművész, Szikora Róbert és Zsuzsa karácsonyfadísz-gyűjteményét, Bedő József régi karácsonyi képeslapjait láthattuk a díszteremben. Ebbe a sorozatba tartoznak Szilágyi Júlia öltöztetős Mária-figurái, amelyeket 2007-ben a refektóriumban, Sárváry Katalin karácsonyfájának környezetében állítottak ki.

A *Karácsony a kastélyban* az egész adventre várja programjaival a látogatókat. Hétvégeken a gyermekelőadások és színvonalas hangversenyek mellett nézeledni és vásárolni lehet az iparművészek munkáiból. Ez nem olyan nagyszabású, mint az Iparművészeti Múzeumban évente rendezett vásár, de a kínálat ugyanolyan színvonalas, és gazdagítja a bakonybéli és pannonhalmi szerzetesek teái, gyógynövényei, mézei és egyéb karácsonyi finomságai.

Az eredmény négy hét alatt húsz-harmincezer, a karácsonyi készülődés örömeivel gazdagodó látogató.

LOVAG ZSUZSA
régész, művészettörténész

A Nagytétényi Kastélymúzeum 2013. évi karácsonyi programjáról
Elvárásolt órák – Karácsony a kastélyban címmel
a 48. oldalon adunk hírt.

**Árverésre bemutatott
karácsonyfadíszek /
Christmas tree
decorations entered
for auction**

*Nagytétényi Kastély-
múzeum, Budapest,
2009 / Nagytétényi
Mansion Museum,
Budapest, 2009*

**Szilágyi Júlia:
Öltöztetős Szűz Mária /
Júlia Szilágyi: Dressed
Virgin Mary statue
[2007] kiállítási fotó:
Nagytétényi Kastély-
múzeum, Budapest,
2007 / exhibition
photo: Nagytétényi
Mansion Museum,
Budapest, 2007**

Balogh Andrea:
Illusztráció Piret Raud
A hosszúlábú király-
kisasszony című
meséjéhez /
Andrea Balogh:
Illustration to
Piret Raud's fairy tale
The Princess
with the Long Legs

A Lila királylánytól Valaki Senkilányáig

Mese itt, mese ott – magyar és észt gyermekkönyv-illusztrátorok
kiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban

„Mennyire ismerjük mi, észtek és magyarok, egymás gyermek- és ifjúsági irodalmát, illetve a meséket, történeteket formákba és színekbe öltöztető művésze-

ket?” – találkozhatunk a Magyarországi Észt Intézet, a Tallinni Magyar Intézet és a *Csodaceruza* gyermekirodalmi folyóirat együttműködésében megvalósuló

ész-magyar gyermekirodalmi projekt kiállítási anyagának bevezető paneljén a kérdéssel.

A hiánypótló kezdeményezés része a hároméves ész-magyar kulturális együttműködésnek. A jelen program a Magyarországi Ész Intézet munkatársa, a projekt magyarországi vezetője, Segesdi Móni ötletére épült: ismerjük meg egymás kultúráját a gyermekirodalmon keresztül, mégpedig úgy, hogy magyar szerzők műveihez készüljenek ész illusztrációk, és fordítva: ész meséket illusztrálnak magyar művészek. A szakmai háttérmunkát az ész-tországi gyermekirodalmi intézet, valamint a magyar *Csodaceruza* gyermekirodalmi folyóirat alapító főszerkesztője, Sándor Csilla végezte.

Baranyai András:
Illusztráció
Leelo Tungal
Julius nyúl számítógépe
című meséjéhez /
András Baranyai:
Illustration to
Leelo Tungal's fairy
tale Rabbit Julius's
Computer

Catherine Zarip:
 Illusztráció Finy Petra
 A sellőboszorkány című
 meséjéhez /
 Catherine Zarip:
 Illustration to
 Petra Finy's fairy tale
 The Mermaid Witch

A Petőfi Irodalmi Múzeumban látható kiállításon hangsúlyos szerepbe a képek kerültek, a szöveg ezúttal másodlagos, de nem elfeledett: a mesék egy-egy jellemző részlete kis táblán olvasható a képek mellett, a legtöbbet illusztrált mesék pedig fülhallgatón keresztül végighallgathatóak. A kiállításnak ezáltal nem titkolt célja, hogy a látogatók vizuális ingerek útján rekonstruálják a történetet, alakítsanak ki egy „saját olvasatot”. Ezáltal természetesen az illusztráció, mint műfaj, alapvető kérdéseihez jut el a befogadó, azaz kísérletet tesz arra, hogy a képből olvasson: az illusztrációk minden képi eleme a történetmesélést erősíti. Ennek a hangsúlyozása segíti a kiállítás céljának megvalósulását, és létrejön a közeledés nem csupán ész és magyar alkotók között, hanem végső soron a közönség az illusztráció mint műfaj mibenlétéhez is közelebb kerül.

←
 Szalma Edit:
 Illusztráció Kerttu
 Soans Az öreg orgona
 rendje című meséjéhez /
 Edit Szalma:
 Illustration to
 Kerttu Soans's fairy
 tale The Order
 of the Old Organ

Nehéz a dolga a hazai értékelőnek, amikor véleményeznie kell a sajnos kevésbé ismert észt illusztrátorok munkáit, vagy éppen (a fent leírt okok miatt) nehezebben áttekinthető) magyar illusztrátorok képeit. A kiállítás gazdag képanyaga azonban a műfaj komplexitásának érzetével tölti el a látogatót.

Dóka Péter *Lila királylány* című meséjéhez készült észt illusztrációkkal kezdődik a kiállítás: Viive Noor

Dániel András: Illusztráció Aidi Vallik Az irigy kismanó és a karácsonyi angalka című meséjéhez / András Dániel:
 Illustration to Aidi Vallik's fairy tale The Envious Little Elf and the Little Christmas Angel

képein a vertikálisan elrendezett sziluettek a címszereplő hatalmas szoknyája előtt utalhatnak a vertikális társadalmi tagolódásra, az eltörpülő, egyéniségüktől megfosztott repetitív árnyképek a királyi fenségről, és erről a társadalmi berendezkedésről is véleményt formálnak. Olivia Lipartia hármassoltárszerű képi elrendezést alkalmaz, és a játékos történetet ezzel a formai kötöttséggel játszva meséli el. Enno Ootsing képen az egymás kezét fogó szerelmespár fölé rajzolt mézeskalács szív beszédes jel számunkra a két szereplő egymás iránti érzéseiről, de egyben annak is kifejezője, hogy Ootsing nem volt rest ezt a „hungariku-

Jüri Mildeberg: Illusztráció Máté Angi Volt egyszer egy szabó című meséjéhez / Jüri Mildeberg: Illustration to Angi's fairy tale The Tailor

**Kadi Kurema:
Illusztráció
Demény Péter Segít
a tél című meséjéhez /
Kadi Kurema:
Illustration to
Péter Demény's fairy
tale Winter Will Help**

mot” felkutatni és művébe beépíteni. Anne Pikkov modern környezetbe helyezi a történetet, a „királylányt” nem mint társadalmi fenséget, hanem mint – a mesekönyvekben oly’ gyakran mostanában – önálló individuumot tekinti. A képi ábrázolást modern, számítógépes eszközökkel valósítja meg, a kép egyszerű számítógépes rajz, a fekete-fehér színtónusú vonalrajzokat a lila egészen különleges árnyalatával kombinálja, amely domináns jegyvé válik képeinek. A Magyarországon is ismert művész, Reti Saks akvarelljén az észt művész képeinek sajátos hangulata, a melankólia is helyet kap: Saks a mesének azt a jelenetét ábrázolta, amely leginkább rokonítható eddig ismert

munkáihoz. Milvi Torim képén a mesében is szereplő színek játéka, kölcsönhatása válik főszereplővé. Tiina Mariam Reinsalu a klasszikus mesekönyveket megidéz, finom rajzú festett képeivel ábrázolta a történetet.

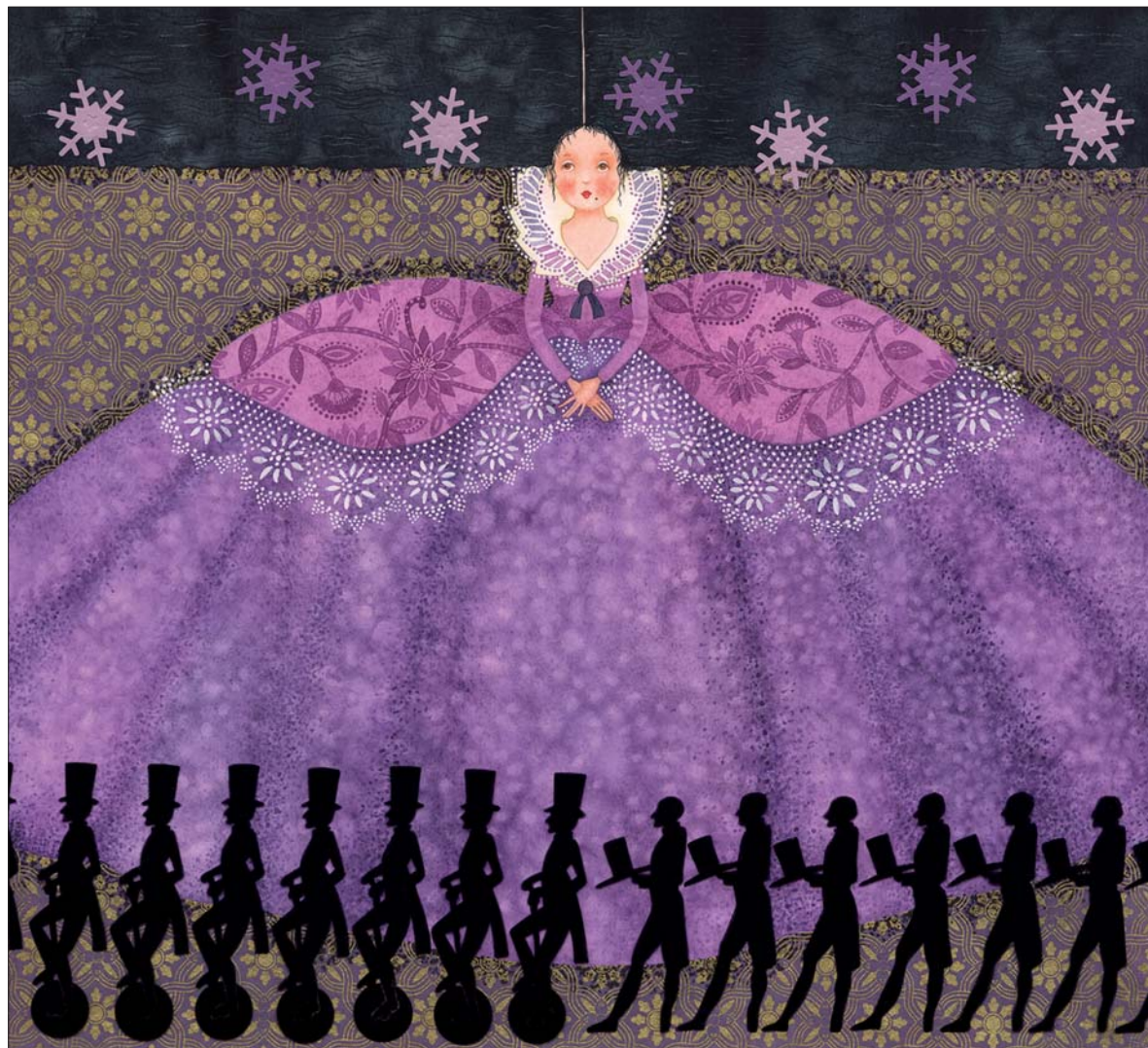
Kätlin Kaldmaa *Mese Valaki Senkilánya esőfelbőjéről* című meséjéhez hat magyar illusztrátor készített képeket. Bodonyi Panni és Holló Anna a mesében megjelenő természet mint egy egész körforgás ábrázolására törekedett, ahol az emberalak eltörpül, a természeti jelenségek (eső-napsütés-eső) mintha egy végtelen szalag elemei lennének, Makhult Gabriella és Keresztes Dóra pedig a mese eredetmítoszokhoz rokonítható

kapcsolatát villantja fel. Makhult rusztikus vonalakból kialakított metszete, Keresztes képén az organikus képmezőben tekergő meghatározhatatlan lények (lásd: Valaki Senkilánya) a klasszikus ábrázolás előtti időkhöz visznek bennünket vissza, amikor a képeknek még mágikus erőt tulajdonítottak.

Szegedi Katalin, valamint Molnár Jacqueline kollázsja sokkal hangsúlyozottabban fókuszál a mese köz-

ponti figurájára, Valaki Senkilányára. Molnár Jacqueline önfeledten bicikliző kislánként ábrázolja, aki vígan húzza maga után az esőfelhőt, s akinek nyomán ezer színbe borul a természet: színpompás madarak röppennek, dús lombú erdő sarjad a nyomában. Szegedi Katalin képén a protagonista törékeny, elveszetteken tekerő lánykának tűnik, aki azonban magában hordozza természeti erők ember feletti erejét: arca

Viive Noor:
Illusztráció Dóka Péter
Lila királylány című
meséjéhez / Viive Noor:
Illustration to
Péter Dóka's fairy tale
The Lilac Princess

Szabó Levente: Illusztráció Kristiina Kass Óriás Herbert sárkánya című meséjéhez / Levente Szabó: Illustration to Kristiina Kass's fairy tale Giant Herbert's Dragon

kevésbé kivehető, haja hatalmas barna felhőként gomolyog a kép közepén.

Formabontó ötletekből nincs hiány, akár az ész, akár a magyar alkotásokat tekintjük, ahogyan a hagyományos technikákkal, képköltési módokkal is találkozhatunk. A kiállítással a gyerekekre is gondoltak, az optimális magasságban elhelyezett képek, a süppedős ülőkék, a meghallgatható mesék gondoskodnak arról, hogy ez a múzeumlátogatás nekik is élvezetes legyen.

WITTMANN ILDIKÓ
újságíró

(Mese itt, mese ott / Ristipidi lood / Crisscross Stories – magyar és észti gyermekkönyv-illusztrátorok kiállítása. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2013. október 8–december 31.)

A MESEPROJEKT RÉSZTVEVŐI

Magyar illusztrátorok:

Balogh Andrea, Baranyai András, Bodonyi Panni, Dániel András, Herbszt László, Holló Anna, Kacza Juli, Kárpáti Tibor, Keresztes Dóra, Konkóczy Tímea, Makhult Gabriella, Máray Mariann, Molnár Jacqueline, Nagy Dia, Paulovkin Bogi, Pásztóhy Panka, Radnóti Blanka, Rófusz Kinga, Szabó Levente, Szalma Edit, Szántói Krisztián, Szegedi Katalin, Szulyovszky Sarolta, Takács Mari.

Észti illusztrátorok:

Katrin Ehrlich, Mare Hunt, Kadri Ilves, Anu Kalm, Lembe Keskpaik, Kadi Kurema, Anne Linnamägi, Olivia Lipartia, Regina Lukk-Toompere, Eve Mahhov, Ülle Meister, Tiia Mets, Jüri Mildeberg, Piret Mildeberg, Viive Noor, Tiina Mariam Reinsalu, Enno Ootsing, Juss Piho, Anne Pikkov, Reti Saks, Kertu Sillaste, Milvi Torim, Maarja Vannas-Raid, Urmas Viik, Maara Vint Catherine Zarip.

Magyar meseírók:

Demény Péter, Dóka Péter, Finy Petra, Lackfi János, Máté Angi, Menyhért Anna, Miklya Mónika, Simon Réka Zsuzsa, Vajda Éva.

Észti meseírók:

Kätlin Kaldmaa, Kristiina Kass, Aino Pervi, Piret Raud, Kerttu Soans, Tiia Toomet, Leelo Tungal, Jaanus Vaiksoo, Aidi Vallik.

Reti Saks: Illusztráció Dóka Péter Lila királylány című meséjéhez / Reti Saks: Illustration to Péter Dóka's fairy tale The Lilac Princess

A fotókat a Magyarországi Észti Intézet bocsátotta rendelkezésünkre.

Énekelt szavak

Észt könyvkötő-művészeti kiállítás az Iparművészeti Múzeumban

→ **Eille Kivihall: Könyvkötés Veljo Tormis Énekelt szó című észt–angol nyelvű kötetéhez /**

Eille Kivihall: Binding for the book The Word Was Sung by Veljo Tormis in English and Estonian

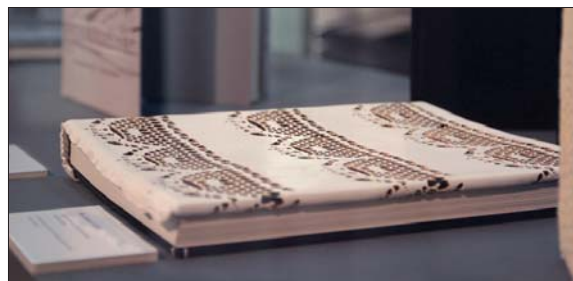
[2010] *egyéni bőrkötési technika, lézervágás, különböző bőrök / individual leather binding technique, laser cutting, miscellaneous leathers*

■ Kézműves-remek és ősi hangzás töltik meg 2013 őszén az Iparművészeti Múzeum legfelső szintjének folyosóit. A kortárs könyvkötő-művészet darabjait bemutató tárlat reprezentatív válogatást nyújt az Észtországban ötvenként megrendezett *Scripta manent* nemzetközi könyvkötészeti kiállítás legutóbbi, 2010-es anyagából.

Scripta manent – azaz, az írás megmarad – címmel 1995 óta rendezi meg az Észt Könyvkötőművészek Egyesülete (Eesti Kõitekunstnike Ühendus / Estonian Association of Designer Bookbinders) nemzetközi kiállítását és versenyét a művészi könyv műfaján belül, a 2010-es alkalom tehát már a negyedik volt a sorban.

Tulvi-Hanneli Turo: Könyvkötés Veljo Tormis Énekelt szó című észt–angol nyelvű kötetéhez / Tulvi-Hanneli Turo: Binding for the book The Word Was Sung by Veljo Tormis in English and Estonian

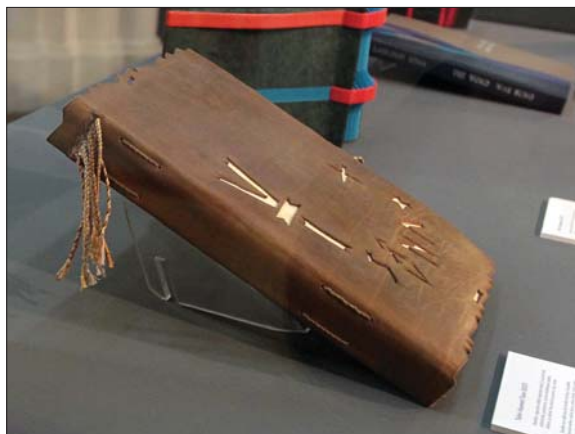
[2010] *flexibilis, ragasztás nélküli egész bőr kötés, cserzett bőr, anilinfestés, pamutcérna, ázsiai előzéklapok, égetés, áttörés, az alkotó illusztrációi, pasztell, rajz, festés / flexible full leather binding without gluing, crop, aniline dye, cotton thread, Asian endpapers, burning, openwork, with the artist's illustrations, pastel, drawing, painting*

Fotó: Bach Máté

A beküldött munkákra vonatkozóan nincs semmiféle megkötés, a könyv mint médium minden változata szívesen fogadott, mégis – a könyv-objektokkal és a Magyarországon is népszerű egyedi művészkönyvekkel szemben – a hagyományos kötésművészi remekké a főszerep. A kiállított munkák zöme a kézművestechnika magas színvonalával, az alkalmazott anyagok változatosságával, grafikai szellemességgel emeli a könyvet a műalkotás színvonalára, miközben megőrzi annak hagyományos struktúráját.

Ez a megközelítés részben az észt könyvművészésség ma is élő kézműveshagyományainak, részben a rendezők által időről időre megadott tematikának köszönhető. Az 1995-ös alkalmat leszámítva a további három felhívás témája szorosan kapcsolódott az észt nemzeti kultúrához, így nem meglepő, hogy a résztvevők többsége erre reflektálva, az északi iparművészet karakteréhez igazodva alkotta meg műveit. Ez a jellegzetesség különösen a magyar művészkönyv-kiállításokkal párhuzamba állítva feltűnő. A Székesfehérváron a Szent István Király Múzeum, illetve a Városliget Képtár – Deák Gyűjtemény által rendszeresen, 2013-ban már ötödik alkalommal megrendezett *Nemzetközi Művészkönyv Kiállítás* művei az észt munkáktól eltérően sokkal távolabb állnak a könyv eredeti műfajától. A székesfehérvári gyűjtemény tartalmukban, formájukban és anyagukban szerteágazó műalkotások sokasága, melyeknek a könyv pusztán vizuális vagy tartalmi kiindulópontját, inspirációs forrását jelenti.

Fotó: Bach Máté

Az észt kiállítási anyag ezzel szemben valódi, kézbe vehető, akár olvasható könyvekből áll, melyeket alkotójuk egyedi kézművestechnikával, változatos anyagokból hozott létre, többnyire ragaszkodva a könyvkötés hagyományos mozzanataihoz. Nem képzőművészeti alkotásokról van tehát szó, hanem az iparművészet jeles darabjairól, melyek azonban így is rengeteg vizuális izgalommal szolgálnak.

Észtországban a könyvművészet rangja mélyen gyökerezik az észt nép történelmében. Az ország sokszor és sokáig állt idegen (dán, svéd, német és végül szovjet) fennhatóság alatt, így a sajátos észt kulturális hagyományok ápolása mindig szorosan összefonódott a nemzeti öntudat erősítésével. A könyvművészet alakulását mindvégig egyfajta kettősség – a nemzetközi példák által megtermékenyített sajátosan egyedi hangvétel jellemezte. A századforduló szecessziós törekvései Észtországban elsőként a könyvek és folyóiratok művészi megformálásán keresztül jelentkeztek. 1918-ban Észtország önálló állammá vált, és a Tallinni Iparművészeti Egyetem a bőrművesség és a könyvkötészet fontos képzési centruma lett. Itt működött Eduard Taska, aki az észt könyvkötő-művészetet világszerte elismertette. Taska 1932-ben megalapította az Észt Iparművészek Szövetségét, és műhelyének számos munkája részesült nemzetközi elismerésben: az 1937-es párizsi világkiállítás nagydíját és az 1938-as berlini Nemzetközi Kézműves Kiállítás elismerő plakettjét tudhatta magáénak. Egy évtized alatt az

észt könyvművesség felvirágzott, felzárkózott a nemzetközi színvonalhoz, miközben megőrizte karakteres nemzeti vonásait.

A második világháború után a szovjet tagköztársaságként elszegényedett Észtországban ugyan továbbra is egyetemi szinten folyt a könyvművesség oktatása, de az anyagi és ideológiai korlátok miatt a háború előtti fejlődés értelemszerűen elakadt. A nemzetközi kapcsolatoktól elzárt országban a bőrművesség továbbra is a nemzeti kulturális hagyományok szerves része maradt, de a technikai ismeretek egyre inkább feledésbe merültek, és a szűkös keretek között mindinkább a könyvtábla kreatív grafikai megformálása vált elsődlegessé. Az akkori idők könyvművészei egyéni kreativitással pótolták a nemzetközi kontextus hiányát.

1990-ben Észtországban megrendezték az első nemzetközi kiállítást, ahol finn, német és cseh művészek is bemutatkoztak. A külföldi eredmények ismét megtermékenyítőleg hatottak az észt iparművességre, és 1991-től fogva – amikor az ország visszanyerte függetlenségét – újból megélénkültek a külföldi kapcsolatok. A könyvművészet magas megbecsülése a kis országban elsősorban a résztvevők személyes elzántságának és lelkesedésének a következménye. Az Észt Könyvkötőművészek Egyesületének megalapítása Sirje Kriisa nevéhez fűződik, akinek német kapcsolatai révén a hagyományos mesterségbeli fogások ismét magas színvonalra emelkedtek, miközben a művészkönyv

**Énekelt szavak –
Könyvkötő-művészeti
kiállítás Észtországból
(részlet) / The Word
Was Sung—Exhibition
of Artistic Bookbindings
from Estonia (detail)**

*Iparművészeti
Múzeum, Budapest,
2013 / Museum
of Applied Arts,
Budapest, 2013*

**Katarina Reima: Könyv-
kötés Veljo Tormis
Énekelt szó című észt-
angol nyelvű kötetéhez
/ Katarina Reima:
Binding for the book
The Word Was Sung by
Veljo Tormis in English
and Estonian**

*[2010] long-stitch
kötés, gravírozás,
áttörés, tölgyfa, króm-
bőr / long-stitch
binding, etchwork,
openwork, oak,
chrome leather*

kortárs irányzatai is ismertté váltak az észt könyvművészek előtt. 1993-ban már újra nemzetközi kiállításon szerepeltek az észtek, és az elszigeteltség éveit alatt átforgatózott egyéni hangjuk nagy elismerést váltott ki a nemzetközi szinten.

1995-ben, nagyon csekély anyagi támogatással, ám annál nagyobb lelkesedéssel került sor az első *Scripta manent* könyvkötészeti kiállítás megrendezésére az Észt Nemzeti Könyvtárban, 12 ország 72 résztvevőjének közreműködésével. Az első alkalom még egymástól függetlenül dolgozó iparművészek munkáinak seregszemléje volt, a későbbiekben azonban már meghatározott tematika mentén vették számba az ötévente megrendezett kiállításon az eredményeket. Észt szerzők erre a célra kiválasztott műveinek bibliopapírra észt és angol nyelven nyomtatott, számozott példányai kerültek ki a részt vevő művészek keze alól – vagyis az észt kultúra darabjainak művészi igénnyel megformált emlékei.

A 2000-ben megrendezett *Scripta manent II.* alkalomával a két legnevesebb észt költő, Doris Kareva és Jaan Kaplinski versei adták az inspirációt, 2005-ben egy gyerekek számára kiírt mesepályázat győztes darabjai. A *Scripta manent IV.* egy nemzetközileg elismert észt zeneszerző, a 2010-ben 80. születésnapját ünneplő Veljo Tormis *Énekelt szó* címmel összegyűjtött gondolatait adta inspiráció gyanánt a részt vevő

könyvművészek kezébe. A kottákat is tartalmazó szöveget Urve Lippus zenetudós jegyezte le, a négy tanulmány az észt népzene hagyományait járja körül, melyen Tormis zenéje alapul. A mellékelt CD-n Tormis zenéje hallható – csakúgy, mint az Iparművészeti Múzeum kiállítóterében. A *Kalevala* hagyatékából építő zeneszerző az észt varázsnak, a *regilaul* ősi erejét komponálja kortárs művekké, és ezzel ejti rabul hallgatóit. A szöveg és zene együtt gazdag inspirációs forrásul szolgált a 22 országból érkező 172 művész számára – ez a szám Észtország egymillió lakosságához viszonyítva mindenképpen a rendezvény rangját jelzi. A résztvevők több mint fele észt művész, illetve egyetemi hallgató. A külföldiek közül legnagyobb számban hagyományosan a japánok képviselik magukat, de 2010-ben magyar alkotó, Barabás Márton is szerepelt a kiállításon. Az észt szakemberek értékelése szerint a külföldi művészek munkáiban jól láthatóan érvényesül saját nemzeti kulturális beágyazottságuk, ami olykor idegen attól, ahogy az észtek Tormis zenéjéhez viszonyulnak. Jellemzően azonban ezt a másságot kifejezetten a nemzetközi rendezvény pozitívumaként értékelik. Az észt munkák esetében valóban megfigyelhető a közös szemlélet: az északi népek hagyományos kultúrájának nyomai, amelyek különböző technikák által fejeződnek ki – a lakonikus szűkszavúságtól a konkrét népművészeti idézeteken át a szobrászi, sőt építészeti szemléletű megformálásig. De nemzeti hovatartozástól függetlenül elmondható, hogy minden munka azt a varázslatot közvetíti, amit a könyv megformálása, az írásban foglyul ejtett gondolat tárgyá formálása jelent.

Az észt könyvkötő-művészet eddigi története ezen felül azzal a megszívlelendő tanulsággal is szolgál, hogy egy önbizalommal és öntudattal vállalt nemzeti kultúrának csak javára válik, ha nyitott a világból érkező hatásokra.

KONCZ KINGA ZÖLDI ANNA
művészettörténész építész, szakíró

(*Énekelt szavak* – Könyvkötő-művészeti kiállítás Észtországból. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013. szeptember 12–december 8. – *A Scripta manent* összes eddigi kiállításának anyaga megtalálható a rendezvény honlapján: <http://scriptamanent.ee/indexE.html>)

➔
Rene Haljasmäe: Könyvkötés Veljo Tormis Énekelt szó című észt–angol nyelvű kötetéhez. Fafaragás: Tarrvi Laamann / Rene Haljasmäe: Binding for the book The Word Was Sung by Veljo Tormis in English and Estonian. Wood carving: Tarrvi Laamann
[2010] kopt kötés, nepáli papír, bőrzár / Coptic binding, Nepalese paper, leather lock

Fotó: Bach Máté

Fotó: Bach Máté

Ardai Ildikó textilművész kiállítása a Budapest Kiállítóteremben

Textilkompozíciók és vessző-szobrok

■ Az Arдай Ildikó életművéből válogató kiállítás alkalmából készült könyv az életmű szinte minden mozzanatát felvonultatja. Nagy, és igen összetett pályafutás, ami a maga nemében teljesen egyedülálló. A textilművészet területéről van szó, ahol viszonylag sok, kiemelkedő alkotó dolgozik, akár évtizedek óta. Ebben

a műfajban az eltökéltség és kitartás rendkívül fontos tényező, már csak a technikából fakadóan is sok szorgalomra és eltökéltségre van szükség. Ezért aztán az életművek általában a műfaj egy-egy szeletét képesek magukba foglalni, a kárpitművészek szönek, s a cél egyre tökéletesebb művek megteremtése, de ugyanez elmondható a műfaj többi ágazatában is. Ez a koncentráció ugyanakkor óhatatlanul a műfajszeletek egysíkúvá válásához vezet, ahogy ez a specializálódás előtérbe kerülésekor történni szokott.

Fotó: Szomjas György

Ardai Ildikó:
Sakktáblás-csillagos /
Ildikó Arдай: With
Chess-board and Stars
[2002] *gyapjú, szövött*
/ wool, woven
[200x150 cm]

Ardai Ildikó: Menedék /
Ildikó Arдай: Refuge
[1996] *zöldvessző,*
fonott / green willow,
wickerwork
[200x150x220 cm]

Ardai Ildikó: XIX. századi hegyes csillagos / Ildikó Ardai: 19th-century Folk Weave, With Mountains and Stars
[1973] *asztalfedél-festékes; gyapjú, újrászövé / colour carpet; wool, re-woven*
[200x150 cm]

Ardai esete más. Több területet ölel fel munkássága – szövé, tértextil és vesszőfonás –, amelyek egymással párhuzamosan haladnak, kiegészítik és hatnak egymásra. Az egyik területen fellelt ideák megjelennek a másikban, átalakulva, és adaptálva, de mindenképpen gazdagítva a kifejezési lehetőségeket. Ez a több-műfajúság Ardai művészetének egyik alappillére.

Nem szokott ugyanis előfordulni, hogy egy művész a tértextil területén, a modern design térfelén és az archaikus technikán alapuló, népművészeti újjáéledés terén egyaránt a legjobbak közül való.

Ardai Ildikó egész munkásságára jellemző, hogy ő az, aki a tárgyalkotó művészek között talán a legpontosabban valósítja meg azt a kapcsolatot a népművé-

szet-magasművészet között, amit végül is a Bartók-féle ideának tartunk. Mindez igaz volt már a hetvenes évektől, ahogy a népművészeti formanyelvet értelem-szerűen – azaz alkotóian – interpretálta. A tradicionális kézművesség mai funkciói mások, a feladatok és célok eltűntek, s vele a népművészet mint olyan ki-

■ Ardai Ildikó a festékes szőnyegek felújítása, művészi átfogalmazása révén az elitkultúra részévé tette a hagyományos festékeseket, amelyek így a képzőművészet iránt érdeklődő köztudatba is bevonulhattak.

FÜLÖP HAJNALKA
muzeológus-etnográfus

halt, vagy legalábbis hagyományos formái nem élők. Arday számára mindig rendkívül fontos volt a formálás eredeti alkotórészeihez való visszanyúlás, ami ráadásul eredetileg természeti formákhoz vezethető vissza.

Művészetében a kulcsszerepet a tradicionális népművészet anyagi és formai összefüggéseinek felismerése, megtanulása és alkotói interpretációja játszotta. A rend és játék ideája, ami végigkísérhető a teljes pályafutáson, s ami nem jelent mást, mint a szigorú műfaji alapokat, amelyek a tárgy szerkezetét határozzák meg – lánc és vetülék, karó és fonó –, valamint az ehhez társuló invenció, ami létrehozza a művészi formát. Ez a kettősség jelenti Arday művészetének lényegét, legyen szó bármelyik műformájáról.

A szőnyegszövés tradícióinak újjáélesztése, újrateremtése volt a kiindulópont, majd szorosan ehhez

kapcsolódott a hagyományos szőnyegek szellemi és formai továbbfejlesztése, ami a mai napig munkásságának egyik fontos pillére.

A pálya első fele a magyar textilművészet megújulásának időszaka is, új anyagok új technikák és új műfajok megjelenésének kora volt. Ebben a tértextil-„mozgalomban” Arday is tevőleges résztvevő volt, anyaga a szizál, majd a vessző. A lágy anyag térbelépése, plasztikai, szobrászi értékeinek megteremtése, a hagyomány és az előrelépés együtt van jelen tértextiljeiben.

Arday pályafutásának kezdete csodálatos módon egybeesik az új textiles mozgalom kialakulásával. Ez az időszak hozta létre a tértextil, teremtette meg a biennálék inspiráló rendszerét, kapcsolta össze a népművészeti tradíciót a modern design elméletével és gyakorlatával, teremtett közteret a textilművészet alkotásai számára.

A pályakezdés, a biennálék, a szizál fémjelzik azt a folyamatot, melyben Arday kezdeti, növényi alakzatokat használó formáitól eljutott a geometrikus alakzatokig. Megteremtette a *7 x 7 Borzas* című munkáját, amely már harmadik díjat kapott az 1974-es Fal- és Tértextil Biennálén, Szombathelyen. Arday már az első biennálén is résztvevő volt, s mára ő az a művész, aki a legtöbbször állított ki Szombathelyen. Ez az időszak a szizál felfedezésének és különféle felhasználásának korszaka is.

A pályakezdéstől eltelt másfél évtizedben Arday munkásságában folyamatosan jelen volt a szizál. Sikeresen alkalmazta az anyagot a síkban, szőnyegszerűen

**Arday Ildikó: Kristály
(részlet) / Ildikó Arday:
Chrystal (detail)**

[1989] szizál, szövött
/ sisal, woven

■ Arday Ildikó ésszel építi fel a műveiben közvetített émoiót, nincsenek bennük esetlegességek, labilis gesztusok. Csodálatos, hogy mindemellett mégis szabad, világos és felemelő életérzést tükröznek. Meglepő, hogy a katalógusában olvasható önéletrírása – tartalma-stílusa – hitelesíti alkotói habitusát, erős karakterét. Az már csak a csúcs, hogy a kiállítás megrendezése is hozzá illő. Nem több, nem kevesebb, mint ő maga: egy kitűnő elme.

SIMON KÁROLY
ipari formatervező művész

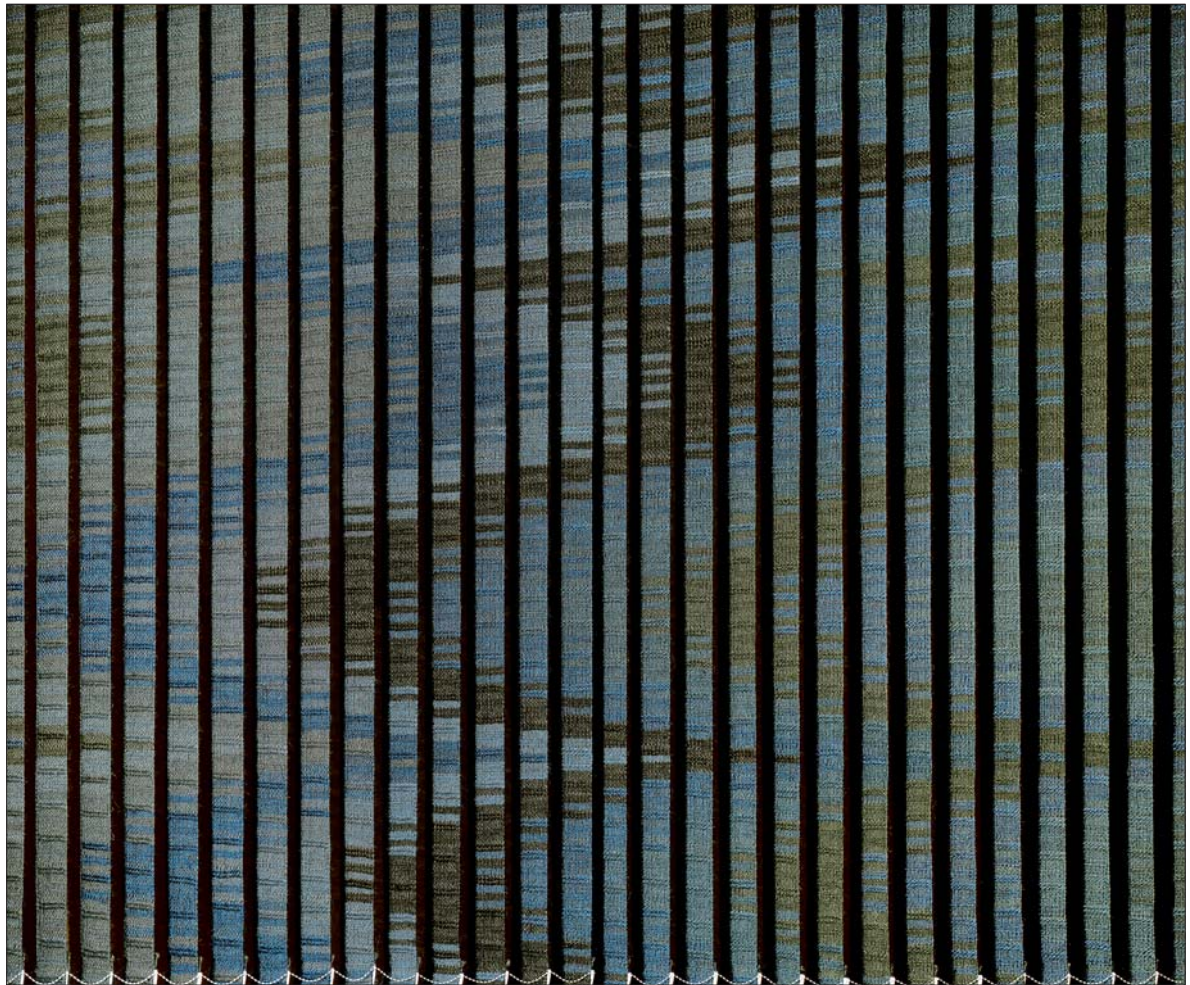
megszőtt, vagy fonott textíliáknál, kárpitszerű, vagy reliefként megoldott alkotásoknál. A nyolcvanas években viszonylag sokszor, köztéri megrendeléseknél is szívesen használta a szizált.

Pályájának egyik csúcspontja az 1986-os, a kőszegi Zwingerben rendezett önálló kiállítás, ahol első igazi főművei, a *Hét kéve*, a *Szárny* és a *Tipi* bemutatásra kerültek. A folyamat nem állt meg a kilencvenes évekig.

Ardai munkásságának egyik legérdekesebb vonatkozása pontosan az, hogy a radikálisan újító – anyagá-

ban, technikában és funkcióban – művészi tevékenység mellett, egy feledésbe merülő, lassan értelmét veszítő népművészeti és kézműves-műfajt felfedezett, rekonstruált, és alkotóan újjáteremtett. A korszak gondolkodásában igen fontos szerepet töltött be a hagyomány és korszerűség kérdése, s erre Arдай a festékes szőnyegkultúra feltámasztását, újra teremtését találta feleletként.

A vesszőfonások, a *Varsáktól A varázsló sapkájáig* Arдай művészetének egészen egyedülálló rétegét alkotják: a vesszőfonások tradicionális – népművészeti

**Ardai Ildikó: Folyam /
Ildikó Arдай: Stream**
[1990] *szizál, szövött*
/ sisal, woven
[210x330 cm]

Fotó: Mili József

eredetű – technikáját felhasználva alakította ki vessző-szobrászatát.

Ugyanez vonatkozik az anyagi, technikai és formai rendek szigorú és következetes betartására, úgy, hogy az alapvető struktúrát megtartva, erre az alapra építi fel saját szabad és autonóm világát. Ez a könnyed és mégis meghatározott formálás, ahol a szerkezet kötött, a szellem és invenció szabad, adja Arдай művészetének igazi értékeit, izgalmát, páratlanságát. A vesszőtárgyak két nagy csoportja közül az egyik szoros rokonságban van szizál tértextílijeivel is, míg mások a kosár- és vesszőfonás természetéből fakadó plasztikai lehetőségek mentén fogalmazódtak meg.

FITZ PÉTER
művészettörténész

Szövés és fonás, hagyomány és modernitás

■ Mértéktartón válogatott, nagyvonalúan megrendezett kiállításon tárta közönség elé (az egyik utolsó bemutatóján) a Szabad sajtó úti Budapest Kiállítóterem Arдай Ildikó textilművész életmű-válogatását. A viszszatekintő tárlat csak válogató jellegű lehetett: Arдай Ildikó négy és fél évtizedes, sokrétű és gazdag munkásságának néhány kiemelkedő jelentőségű, napjainkra emblematicussá érett művére támaszkodva csupán az oeuvre alkotóterületeit villanthatta fel, s az életmű jellegzetes törekvéseit, egy-egy karakteres vonását körvonalazhatta. Ugyanis mint oly sok kortársa, Arдай Ildikó esetében is rendkívül bonyolult, összetett a képlet, s csak nagy-nagy fenntartásokkal alkalmazhatjuk a kizárólagosan értelmezett textilművész-megnevezést, mert 1968-as fellépése óta munkásságában ugyanolyan fontosak és hangsúlyosak a szövött-fonott, a tradicionális, az alkalmazott és az autonóm textilművészeti műformákhoz kapcsolódó alkotások, mint a plasztikai igényű textil domborművek és tértextílek, a textilszálból és a növényi anyagokból, vesszőből szövött és fonott térkonstrukciók, objektumok, installációk.

A Budapest Kiállítóterem falain néhány színre redukált, geometrikus motívumokra komponált szövött faliszőnyegek és szizál-reliefek köszöntötték a látoga-

Ardai Ildikó:

Kapcsolat /

Ildikó Arдай:

Connection

[2003] zöldvessző,

fonott; kiállítási fotó:

Iparművészeti

Múzeum, Budapest,

2004 / green willow,

wickerwork; exhibition

photo: Museum

of Applied Arts,

Budapest, 2004

[700 x Ø 100 cm]

→
Ardai Ildikó: Űrkosár /
Ildikó Arday:
Space Basket
 [1994] *zöldvessző,*
fonott / green willow,
wickerwork
 [650 x Ø 120 cm]

Ardai Ildikó: Hét kéve
/ Ildikó Arday:
Seven Sheaves
 [1984] *szizál, szövött*
/ sisal, woven
 [255x560 cm]

tókat, míg a galéria terébe szizálból és vesszőből font, zárt és nyitott konstrukciók kerültek: a járószintre állított és fektetett, valamint a térbe függesztett kompozíciók. Az általában eltérő színű (vörös-kék, barna-szürke), más és más szélességű vízszintes sávok, és ezek egyes mezőkben való elmozdítása révén, az elvont geometrikus elemek ritmikájára komponált szőnyegek megalkotásának eredői és indíttatásai után kutatva az 1970-es évek első feléig kell visszanyúlnunk: ekkor fedezte fel Arday Ildikó Erdélyben a székely „festékes” szőnyeget, s ekkortól vált tudatos törekvésévé a népművészeti motívumok megőrzésének és újraélesztésének folyamatos munkával, alkotások sorával reprezentált szándéka. Az évszázadok során kristályosodott, elvont, végső soron a modern abszt-

Fotó: Szomjas György

Fotó: Rosta József

rakt művészet formarendjével párhuzamba állítható motívumkincs kel életre itt – feleselgetve korunk designjával – a tradicionális gyapjúszövés technikájával: Arday Ildikó ezen művei bensőséges atmoszferikus sugárzású, visszafogottan dekoratív, puha anyagba foglalt kompozíciók (*Indián I-II-III.*, 1990; *Racka III.*, 1999; *Égi madár*, 2011).

Az Arday-munkásság és a kiállítás másik pilléréként azokból a szizálból szőtt, illetve font reliefekből és tértextilekből kapott bemutatóteret néhány, amelyek a modern magyar textilművészet kulcsfontosságú alkotásaiként születtek meg az 1980-as és az 1990-es években (*Hét kéve*, 1984; *Szárny*, 1986; *Álló kévek*, 1991). Ezekről az alkotásokról írta a kiállítás alkalmá-

ból megjelent, az életművet reprezentáló szépen kivitelezett, gazdagon illusztrált kötet *Hosszú történetem* című bevezetőjében a művész; „1984-ben biennále-díjat kaptam a Hét kévére is. [...] Így 1986-ban újból kiállíthattam a kőszegi Zwingerben [...]. A Hét kéve mellé megszóttem a Tipit és a Szárnyat, ezzel a bárom darab-

bal betöltöttem a teret.” Nos, ezek a fehér-halványsárga, rusztikus felületű, fenségesen szétterülő vagy zárt kúp-formákként méltóságteljesen felmagasodó textilkompozíciók a Budapest Kiállítóterem terét is dinamizálták, betöltötték.

És Arдай Ildikó tárlatának harmadik, az életmű fon-

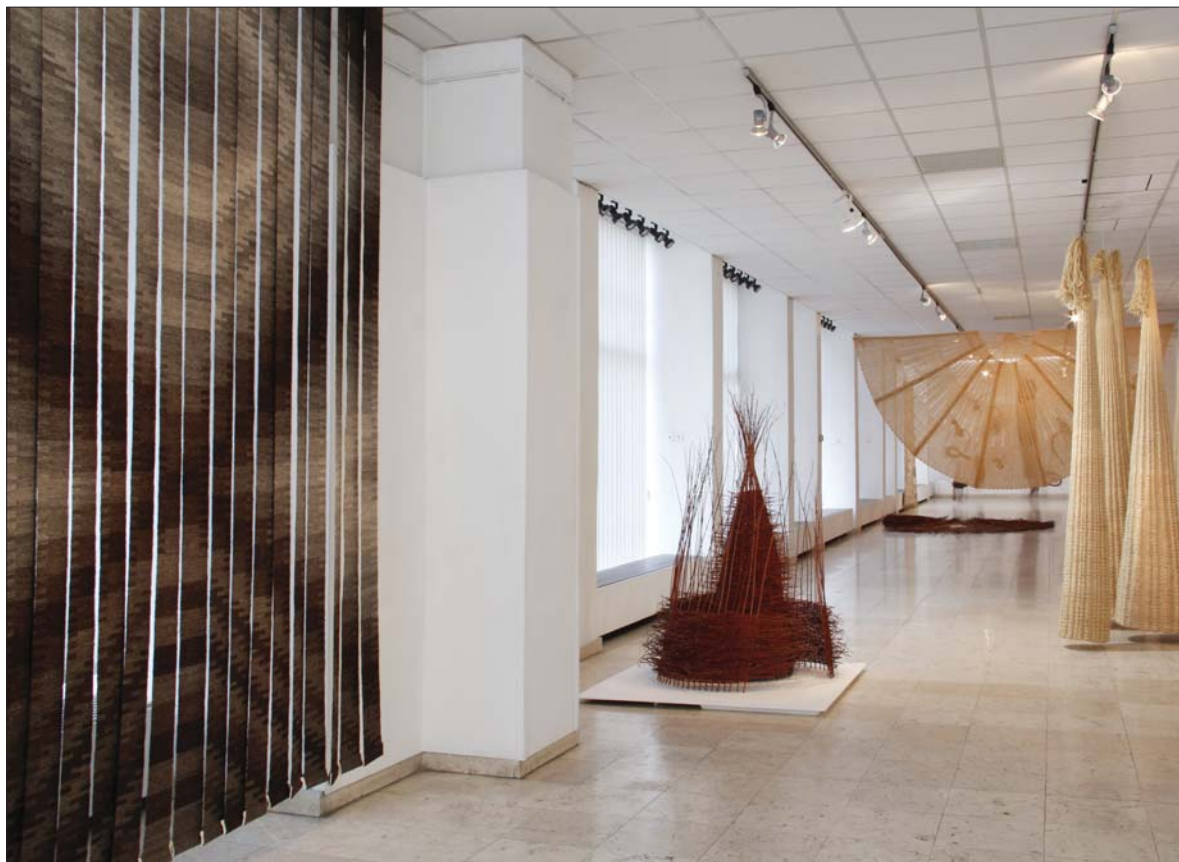

**Arday Ildikó kiállítása
(részlet) / Ildikó Arday's
exhibition (detail)**

*Budapesti Történeti
Múzeum – Budapest
Galéria, Budapest
Kiállítóterem,
Budapest, 2013 /
Budapest History
Museum – Budapest
Gallery Exhibition
Hall, Budapest, 2013*

**Ardai Ildikó kiállítása
(részlet) / Ildikó Arдай's
exhibition (detail)**

*Budapesti Történeti
Múzeum – Budapest
Galéria, Budapest
Kiállítóterem,
Budapest, 2013 /
Budapest History
Museum – Budapest
Gallery Exhibition
Hall, Budapest, 2013*

Fotó: Rosta József

tos alkotószakaszáról tanúskodó műcsoportja az a fonnott vessző tárgye gyűttes volt, amelynek egyes darabjai már szerepeltek ugyanitt, a művész 1998-ban rendezett önálló kiállításán (*Aranyhalra várva*, 1992; *Fészek és madarak*, 1998; *Szárnyék*, 1998). A hajdani paraszti világ tárgyainak, használati eszközeinek emlékképeiként jelennek meg a hántolatlan fűzfavesszőből font, kúpos és hengeres testeket, spirálisan megcsavarodó szárnyelemeket, esetenként madarakat, különös lényeket megjelenítő, hol áttetsző, hol zárttá alakított, hol a szabadon hagyott szálak térbe-ágaskodásaival befejezetlenül hagyott kompozíciók. E műveket vizsgálva állapította meg Fitz Péter művészettörténész az Arдай-könyv bevezető tanulmányában: „A vesszőfonásokból ugyanaz a következtetés, tanulság

bontakozik ki Arдай egész művészetére vonatkozóan, ami a szövés kapcsán már megfogalmazódott. Az eredeti források – természet, népművészet, kézművestechnikák – ismerete, végiggondolása, alkotói átformálása, megőrizve újratereztése az, ami művésze lényegét jelenti. Az eredeti funkciók az idők folyamán lassan-lassan értelmüket veszítik, mindaddig, míg új összefüggéseket nem teremt tárgyai számára, és bele nem helyezi az új idők, a jelen kontextusába.” Síkban és térben: múltidézőn és korszerűen, fegyelmезetten és játékosan, izgalmasan és eleven hatóerővel.

WEHNER TIBOR
művészettörténész

(Ardai Ildikó kiállítása. BTM – Budapest Galéria Kiállítóterem, Budapest, 2013. október 17–november 24.)

Kinetikus szobrok

Piotr Bozyk designer-szobrász kiállítása a Ponton Galériában

■ Piotr Bozyk designernek és szobrászművésznek, a krakkói Jan Matejko Szépművészeti Akadémia rektorhelyettesének, a Zsennyei Műhely aktív résztvevőjének, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem lengyel-magyar kapcsolatai színes egyéniségének szobraiból nyílt kiállítás szeptemberben a budapesti Ponton Galériában, majd novemberben a Miskolci Galériában.

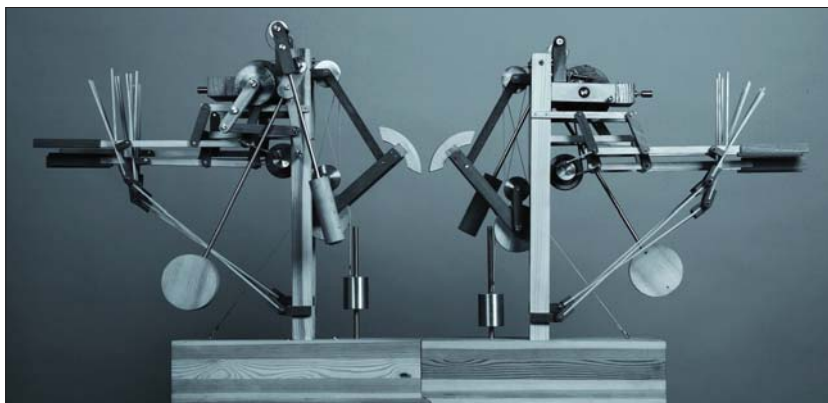
Munkái azt a futurizmus és konstruktivizmus örököiből kinőtt, markánsan kelet-közép-európai kinetikus vonulatot képviselik, amely Vlagyimir Tatlintól eredeztethető, és magyar alkotók: Moholy-Nagy László, majd Schöffer Miklós által vált irányzattá, napjainkban pedig Harasztý István és újabban Kelle Antal műveiben látjuk itthon különböző változataiban; s amelynek művelői nem elégszenek meg a mozgás illúziójának felkeltésével, hanem annak valóságos alkalmazásával érnek el művészi hatást – létrehozásába bevonva a szemlélőt, aki így maga is aktív részese lesz az alkotásnak.

Piotr Bozyk interaktív plasztikáiban hasznosulnak egykori mesterének, a modern lengyel művészet sokoldalú kiválóságának: Andrzej Pawłowskiénak a konstruktivizmuson túllépő kísérletei is. A geometrikus rend így értelemszerűen alakul át olykor organikus formavilággá – legyen az a hatalmas lengyel síkságok magas szárú füvei táncának, avagy az alkotó személyes érzelmeit kifejező érzéki formáknak-fényjátékoknak a megidézése. A 14 interaktív kinetikus faplasztika által nyújtott gazdag élményt az alkotások mindegyikéhez külön komponált zene erősíti még tovább.

ERNYEY GYULA
design történéssz

(Piotr Bozyk Kinetiki című kiállítása. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem – Ponton Galéria, Budapest, 2013. szeptember 6–28; Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria, Miskolc, 2013. november 7–30.)

A fotókat a művész bocsátotta rendelkezésünkre.

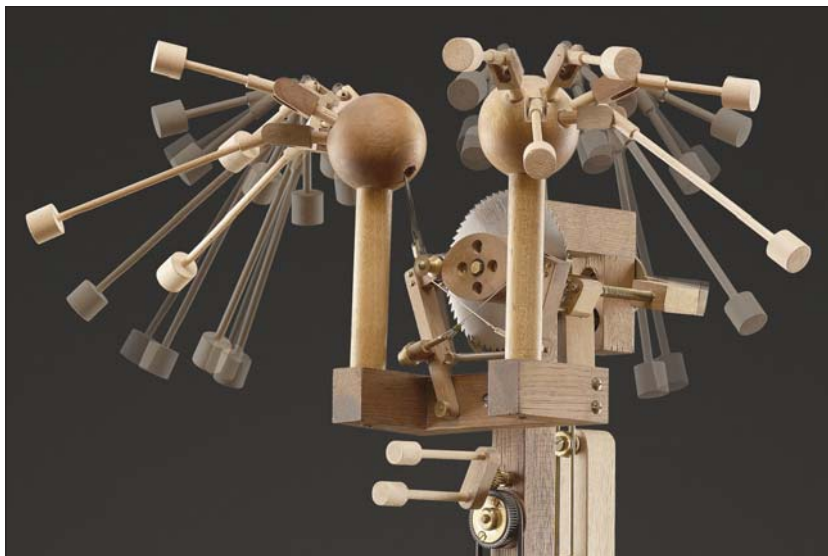

Piotr Bozyk: Találkozás / Piotr Bozyk: Encounter

[2010] fa, sárgaréz, rozsdamentes acél /
wood, brass, stainless steel [62x120x26 cm]

Piotr Bozyk: Megszabadulás (részlet) / Piotr Bozyk: Release (detail)

[2010] fa, sárgaréz, rozsdamentes acél / wood, brass, stainless steel

A magyar képző- és iparművészet kincsesháza

100 éves a marosvásárhelyi Kultúrpalota

■ „Marosvásárhely azzá kezdett lenni, aminek régen már nevezték: Székelyföld fővárosává.”¹

Egy évszázaddal ezelőtt különösen személyes hangvételű, vallomásértékű, gazdag fotóanyaggal illusztrált írás jelent meg a *Magyar Iparművészet* októberi számában dr. Bernády György marosvásárhelyi főispán – egykori polgármester – tollából, *A marosvásárhelyi Közművelődési Ház* címmel.²

A polgári származású, gyógyszerészből rendőrfőkapitánnyá, alpolgármesterré, majd 1903–1913 között polgármesterré lett Bernády György (Bethlen, 1864. április 10. – Marosvásárhely, 1938. október 22.) a századforduló egyik legnagyobb városalakító egyénisége

volt. Marosvásárhelyt, a poros vidéki települést tíz év leforgása alatt urbanizálta. Kiépült az infrastruktúra, aszfaltozták az utakat, szabályozták a Marost, új városközpontot hoztak létre, fasorokat telepítettek, iskolákat alapítottak, középületeket emeltek neves és haladó szemléletű építészek tervei alapján. A polgármester célja – ahogy ezt beszédében is megfogalmazta – a „székely főváros” rangjához méltó kiépítése volt.³

Több középület tervezésére és a főtér rendezésére a budapesti Lechner-követő Komor Marcell és Jakab Dezső építészirodája kapott megbízást.⁴ 1908-ban adták át az általuk tervezett szimbolikus értékű magyaros-szeccsessziós városházát, majd öt évvel később az

Kultúrpalota,
oldalhomlokzat,
Marosvásárhely.
Építész: Komor Marcell
és Jakab Dezső /
Side face, Cultural
Palace of Maros-
vásárhely/Târgu Mureș.
Architects: Marcell
Komor and Dezső Jakab
[1911–1913]

Fotó: Plájás István

**Kultúrpalota,
főhomlokzat,
Marosvásárhely.
Építész: Komor Marcell
és Jakab Dezső /
Principal facade,
Cultural Palace of
Marosvásárhely/Târgu
Mureș. Architects:
Marcell Komor and
Dezső Jakab
[1911–1913]**

újonnan alapított városi zeneiskolát, közkönyvtárat, múzeumot, koncerttermet és mozgófénykép-színházat is magába foglaló Kultúrpalotát. A tervek készen álltak a tér harmadik oldalára elképzelt monumentális városi színház építéséhez is, de az első világháború kitörése a kivitelezést – mint a város számtalan egyéb építészeti és gazdasági tervét – meghiúsította.⁵

„...a tervezendő műnek minden ízében magyarnak kell lennie...”⁶

A marosvásárhelyi Közművelődési Ház építésének ötletét a polgármester vetette fel a városi tanács 1907. június 4-én tartott közgyűlésén,⁷ miután hivatalos budapesti látogatása során értesült gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényjavaslatáról

a vidéki művelődési házak építésének támogatására, Ferenc József koronázásának 40. évfordulója alkalmából.⁸ Az építkezésekhez a kormány hosszú lejáratú kölcsönt ajánlott fel.

A közművelődési házak építésének eszménye a századfordulón megjelenő népház-gondolat jegyében fogant. Ezeknek az intézményeknek célja egyszerre volt szociális és művészeti, hiszen a kultúrához való hozzáférést és a művészeti képzést társadalmi rangtól függetlenül biztosították. A nemzetiségek gyűrűjében álló székely főváros polgármestere az általános európai demokratikus népnevelő eszmék mellett nem titkolta azt sem, hogy a marosvásárhelyi épület a magyar kultúra nagyságát – sőt, a nemzetiségek harcában felsőbbrendűségét – hivatott hirdetni, az építészet és

Róth Miksa: A zene allegóriája II. – Kultúrpalota, oldal-homlokzat, Marosvásárhely. Kivitelezte: Róth Miksa műhelye / Miksa Róth: The Allegory of Music, II – Side facade, Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș. Manufactured by Miksa Róth's Studio

[1913] *mozaik / mosaic*

művészet félreérthetetlen és örök érvényű nyelvén. A vajdasági, hasonló helyzetben levő Szabadkán egy évvel korábban ugyanezt a gondolatot fogalmazta meg Jakab Dezső városházavató beszédében.⁹

Bernády György polgármester az épület terveinek elkészítésével 1907-ben Komor Marcellt és Jakab Dezsőt személyesen bízta meg, felkeresve őket budapesti irodájukban.¹⁰ Az évekig elnyúló tervezési folyamat nyomon követhető a Maros Megyei Levéltárban őrzött terv- és iratanyag alapján. A Városháza balján álló saroktelekre 1908 augusztusa és októbere között készültek el a legelső 1:200 léptékű alaprajzi vázlatok. Az eredetileg kétemeletesre tervezett épületben koncertteremnek, zeneiskolának, múzeumnak és könyv-

árnak kellett elférnie, a földszinten pedig üzleteket és kávézót helyeztettek el.

A következő hónapokban a terület újabb telekvásárlásokkal bővült, így a különböző intézmények különválasztására jobb lehetőség nyílt. Az első 1:100 léptékű tervváltozat a részletes költségvetéssel együtt 1909 nyarán készült el. A középső traktusban a három szintet átfogó hangversenyerem és az ahhoz kapcsolódó reprezentatív helyiségek: a földszinten az előcsarnok, felette az első emeleten a tükörterem, a második emeleten a kis hangversenyerem kaptak helyet. A zeneiskolát a Széchenyi tér – ma Rózsák tere – felőli szárnyban helyezték el, külön bejáratral az oldalhomlokzaton. A könyvtár – önálló épületrészként – az átellenes oldalra került, a főépülethez háromszög alaprajzú lépcsőházzal kapcsolva. A múzeum a teljes második emeletet foglalta el. Ehhez a tervváltozathoz még egy keresztmetszetet ismerünk, melyen jól látható a díszítés jellege is. A Városháza hullámszerű, lendületes tömegével, íves ablaknyílásaival ellentétben, az építész az osztrák és német szecesszió formavilágához közel álló egyenes vagy sokszögzáródású tagozatokhoz, geometrikus díszítésmóddhoz nyúltak. Ez illeszkedik 1910 körül készült terveik (Maros-Torda vármegyeháza, budapesti Palace Szálló stb.) sorába, melyek a korábbiaknál letisztultabbak, és teret adnak a sík falfelületek erejének.¹¹

1909 augusztusában az első költségbecslés is elkészült, melynek jelentős tételeit a gépészeti berendezések – például a központi fűtés – tették ki. A tervezők a legkorszerűbb konstrukciók és építőanyagok használatát javasolták. 1910 januárjában elkészültek a véglegesnek szánt tervek, közöttük az első ismert homlokzattervvel, melynek decemberi módosított változatán fekvő téglalap alakú mozaikképen a *Patrona Hungariae*-ábrázolás jelenik meg. A végleges, összetett ikonográfiájú homlokzati dekoráció még nincs sehol, a bejárat fölé tervezett domborműveken az általános *zene, tánc, ének, játék* feliratok olvashatók.¹² Feltehetőleg csak 1912-ben vonta be Bernády a gödöllői művészeket a tervezésbe, addig az építészek elképzelései szerint alakult a díszítés.¹³

1910 tavaszán megtartották a kivitelezési versenytárgyalásokat, amit főkivitelezőként a budapesti *Grün-*

Fotó: Plájás István

wald testvérek és Schiffer Miksa cége nyert meg. Az alapkövetételre Ferenc József 80. születésnapján, 1910. augusztus 18-án került sor. A Radó Sándor marosvásárhelyi főmérnök vezette építési napló szerint az alapok kiásása 1911 májusában kezdődött meg. A kivitelezést azonban Bernády újabb ötlete zavarta meg. A polgármester ugyanis 1911 júniusában a New York felé tartó hajóról levelet írt helyettesének, Hofbauer Aurélnak, hogy a zeneiskola megfelelő elhelyezése miatt még egy emeletet terveztesse az épületre.¹⁴ S hiába volt minden levelezés a kialakult arányok felborulása és a Városháza uralkodó jellegének elvesztése miatt, 1911 szeptemberére az építészek elkészítették a háromemeletes épület homlokzati tervét.

A kivitelezés gyorsan haladt, 1912 júliusában már cserepeztek, és megkezdődtek a belső munkálatok. Az időközben művészi programadóvá vált Körösfői-Kriesch Aladár 1912 szeptemberétől dolgozott az előcsarnok kifestésén, majd az építkezés befejező gesztusaként 1913. május-júniusban a főhomlokzati mozaikon. Az ünnepélyes átadásra 1913. június 23–24-én került sor. A *Magyar Iparművészet*ben közölt korabeli fotókon teljes pompájában áll előttünk a „magyar közművelődésnek szentelt marosvásárhelyi templom”,¹⁵ csak a Tükörterem Nagy Sándor tervezte üvegablakai nincsenek a helyükön.¹⁶

„Sokat tanakodtam, akadémuskodtam, laikus létemre sokat kritizáltam és talán feleslegesen sokat vitatkoztam, amíg egymást meggyőzve Körösfői-Kriesch Aladárnak és Nagy Sándornak Róth Miksa által készített remek üvegmozaikjai, Kallós Edének Haraszi és társa által készített bronz-reliefjei a Közművelődési Ház homlokzatára kerültek.”¹⁷

A Kultúrpalota sok szempontból egyedülálló jelenség a magyar építészettörténetben. Nemcsak azért, mert különösen kvalitásos Gesamtkunstwerk, hanem mert találkoznak benne a századforduló különböző irányzatainak képviselői. A modern technológiáért lelkesedő, lechneri vonalat követő, szabadkőműves „világpolgár” Komor Marcell és Jakab Dezső építésszek tereit a művészet esztétikai és etikai szerepvállalásában mélyen hívó, tolsztojánus elveket valló gödöllőiek töltik ki. A homlokzaton a hódmezővásárhelyi

születésű Kallós Ede romantikus-naturalista szobrász domborművei, Karácsonyi Gézának, az Iparművészeti Főiskola tanárának historizáló kőportréi jól megférnek a Róth Miksa kivitelezte allegorikus mozaikkal és Komorék ornamenseivel stb. Mindez a polgármester által megálmodott eszme köré építve. Különösen a főhomlokzaton érezhető a programadó erőteljes befolyása, a belső sokkal inkább Körösfői és körének gondolatvilágát tükrözi. A külső inkább lokális jelentőségű: nagy hangsúlyt helyez a helyi híres emberek nemzeti panteonba emelésére és tartalmi mondanivalója hangsúlyosabb, mint művészi ereje, a belső pedig elvontságával, szimbólumaival, művészi kvalitásaival, színeivel, függetlenül tértől és időtől, egyetemes érvényű.

A főhomlokzat legfőbb mondanivalója a magyar kultúra apoteózisában Marosvásárhely kiemelkedő

➤
Róth Miksa: A zene allegóriája I. – Kultúrpalota, oldalhomlokzat, Marosvásárhely.
Kivitelezte: Róth Miksa műhelye / Miksa Róth: The Allegory of Music, I – Side facade, Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș. Manufactured by Miksa Róth's Studio [1913] mozaik / mosaic

Fotó: Plájás István

Fotó: Plájás István

→
**Díszerkély mozaikkal
keretezett ablakkal
a zeneiskola bejárata
felett, Kultúrpalota,
Marosvásárhely /
Ornamental balcony
with mosaic-framed
windows above the
entrance of the music
school. Cultural Palace
of Marosvásárhely/
Târgu Mureș**

←
**Róth Miksa: A zene
allegóriája III. –
Kultúrpalota, oldal-
homlokzat, Maros-
vásárhely. Kivitelezte:
Róth Miksa műhelye /
Miksa Róth: The
Allegory of Music, III –
Side facade, Cultural
Palace of Maros-
vásárhely/Târgu Mureș.
Manufactured by
Miksa Róth's Studio
[1913] mozaik / mosaic**

szerepének nyomatékosítása. A város nagyjai – akik ott születtek, éltek vagy haltak – a második emeleti ablakok mellvédjeiben, Karácsonyi Géza kőből faragott portréin örököltettek meg körben az épületen, a magyar (és erdélyi magyar) irodalom, tudomány és zene ismert nagy egyéniségei között. A sajátos válogatás a helyi vonatkozásúak mellett a kor példaképeit és az épület funkciójához kapcsolódó hírességeket – például a zenei virtuózokat – vonultatja fel jelzésértékűen, szinte az ornamens szerepében.

A portréknál kiemeltebb helyet foglalnak el a Kallos Ede tervezte narratív domborművek a Tükörterem zárterkélyeinek mellvédjében. (A korai terveken ezek helyén álltak a Kultúrpalota egyes művészeti ágainak – zene, tánc stb. – szimbolikus ábrázolásai.) Az elsőn – *zene* – Liszt Ferenc 1865-ben, Pesten bemutatott, *Szent Erzsébet legendájának* komponálása látható. A Moritz von Schwind wartburgi freskóciklusának ihletésére készült oratórium témájánál fogva is korának egyik emblematisz muséja volt. A következő képen – *tudomány* – a két nemzetközi híró, Marosvásárhelyen élt matematikus, Bolyai Farkas és Bolyai János életéből vett jelenet foglal helyet. Mellette – *irodalom* – a szintén marosvásárhelyi író és erdélyi művelődésszervező Aranka György (1737–1817) látható, amint 1791-ben megalapítja az első *Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaságot*. Végül a negyedik – a *színjáték* – a magyar szabadságtudat szempontjából is igen jelentős operából, Erkel Ferenc *Bánk bán*jából Melinda drámai tettét jeleníti meg. A nemzeti és helyi jelentőségű epizódok a 19. század közepén virágkorát élt nemzeti romantika megfogalmazásában készültek.

Az épület rendeltetését a főhomlokzaton elhelyezett, Körösfői-Kriesch Aladár tervezte mozaikkép (320 x 920 cm), *A magyar kultúra apoteózisa (Hódolat Hungária előtt)* summázza. A mozaikot Róth Miksa műhelye kivitelezte.

■ „...a marosvásárhelyi Közművelődési Háznak a magyar történelemből és a székes népmondákból merített tárgyú képző- és iparművészeti remek kincsesházának kell lennie...”¹⁸

Az építészek tervezte, feketegránit borítású, letisztult kapuzat a Komor-Jakab-ornamentikával díszített

Fotó: Páljás István

szecessziós ajtószárnyakon keresztül vezet az előcsarnokba. Ennek művészeti programadója – és legjelentősebb tervező- és kivitelező művésze – Körösfői-Kriesch Aladár volt. A Kultúrpalota előcsarnokának pazar, szinte keleti pompát árasztó színei és mindent kitöltő ornamentikája jól tükrözi elméletét a díszítőfestészetről, miszerint annak alapja „a szín. A színakordok ereje, változatossága, gazdagsága”.¹⁹ A falakon a vörös-arany-fekete „akkord” szólal meg, a korszerű

A díszerkély ablakai mozaikkal a zeneiskola bejárata felett, Kultúrpalota, Marosvásárhely / Windows of the ornamental balcony with mosaics above the entrance of the music school. Cultural Palace of Marosvásárhely/ Târgu Mureș

vasbeton szerkezettel felépített kéthajós tér lapos kupoláinak kifestésén ezzel szemben a fal komplementer színakkordja: a zöld-arany-kék jellegzetesen szecessziós triársa dominál. A kerek boltmezők közepéből fénysugarak áradnak szét, melyek bearanyozzák a keretező növényi ornamentikát. Az éteri fény tompán felsejlik a főbejárat melletti falikutak Sidló Ferenc kivitelezte bronzreliefjein, és – felerősödve a réz-üveg csillárok fényétől – szikrázva ragyog a díszterem középső ajtaja fölél helyezett koronázási domborművön.

A palota építésének apropója Ferenc József magyar királlyá koronázásának (1867. június 8.) 40. évfordulója volt, így az esemény megjelenítése – reprezentációs igényességgel – a főhelyre került. Körösfői történeti hűséggel tervezte meg a figurális domborművet. Előképként Kolarz Ferenc metszetét használta fel, mely a Deutsch testvérek pesti nyomdájában kiadott *Koronázási Emlékkönyv*ben jelent meg.²⁰ Sajátos szecessziós „játékaival” – sajátos redőkezeléssel, tűzara-

nyozással, zöld patinával, zománcrátétekkel – oldotta a bronzba öntött történelmi kép esetleges merevségét. Így a tematikájában és technikájában az előcsarnok elvont és szimbolikus ábrázolásaitól eltérő alkotás mégis beilleszkedik a ragyogó szecessziós környezetbe.²¹

A díszterem bejáratának két oldalán egy-egy Körösfői-freskó látható. Balra a *Székely mesemondás*, jobbra a *Táltosok* kompozíciója. Mindkét kép struktúrája a különböző vörös és kék színek harmóniáján alapszik, és mindkettőt szakrális áhítat lengi át. E két kiemelt helyen álló falkép a magyar kultúra gyökereit tárja fel. Az egyikkel Körösfői a népi kultúrát, a másikkal a sajátosan magyar ősi kultúrát emeli be a magas művészetek világába.

A székely mesemondó éteri kék ruhában, a révület lebegésében ülő nőalak, akit kantelén kísér egy férfi. Környezete idilli állapotban hallgatja – ki alszik, ki szoptat, ki az eget kémleli, ki (a fekete hajú nőalak,

A díszerkély íves
mellvédje a zeneiskola
bejárata felett,
Kultúrpalota,
Marosvásárhely /
Arched parapet of the
ornamental balcony
above the entrance of
the music school.
Cultural Palace
of Marosvásárhely/
Târgu Mureș

Fotó: Plájás István

Madarász Erzsébet, Bernády második felesége) az élet fájának veti hátát.²² A tiszta forrásból merítő hölgy szavaira, énekére még az angyalok is leszálltak a földre. Különös hangulata, természetes őszintesége és mélysége van ennek a falképnek.

A *Táltosok* kompozíciója mozgalmasabb, de sokkal színpadiasabb alkotás. A kép középpontjában madárjólást végző táltos nemcsak az ég és a föld, hanem a különböző idősíkok és történelmi korok között is közvetít.²³

A főfallal szemben, a ruhatár falait Körösfői tanítványainak falképei díszítik. A bal szárny három freskóját – Báthory Boldizsár balladán alapuló történetét – Leszkovszky György festette meg. A jobb szárny ugyancsak balladai történeteket megelevenítő képein Ortner Ferenc aláírása található.²⁴

A Kultúrpalota szíve a díszterem, melynek belsőépítészetét Komorék tervezték. Dekorációját – a rabszerkezetű mennyezeten, az erkélyek, páholsorok oldalfalain és az orgonaszekrényen – a szürhímezésből ismert stilizált növényi és állatfigurák alkotják. Fő színei a bútorok adta feketére lakkozott fa és vörös kárpit dominanciája mellett a falak mályvaszíne és az ornamensek aránya. Kiemelkedő helyet foglal el a terem hangversenyorgonája, melyet a sziléziai Rieger

orgonakészítő műhelytől rendeltek meg 1911. december 30-án.²⁵

Az épület lépcsőházának, a földszinti előcsarnok fölött álló Tükörteremnek és a kis előadóteremnek tervei Falus Elektől származnak.²⁶ Az ő elképzelései alapján készült a lépcsőház art decóba hajló, sötét alapon pöttyökké stilizált virágokkal és küllőkkel díszített kifestése, melynek lüktetését a korlátok és sima lábazati burkolatok fehér márványa ellensúlyozza. A fény megszűrten érkezik a színes üveglablakokon: a homlokzaton elkezdett történelmi arcképcsarnok itt folytatódik. A bal oldali lépcsőházban Jókai Mór, Kossuth Lajos és Petőfi Sándor, a jobb oldaliban Liszt Ferenc, Erkel Ferenc és Munkácsy Mihály arcképe jelenik meg.

Az első emeleti úgynevezett Tükörterem koncepciója is Falus Elek műve.²⁷ A fogadásokra tervezett, nyújtott téglalap alakú tér a rövidebb oldalain elhelyezett velencei tükrökről kapta elnevezését. Ezek fölél, szintén Falus ajánlására festette Pólya Tibor festőművész a színes, könnyed népi életképeket, melyek különösen hatnak az egyébként egységes színvilágú, hűvös eleganciával berendezett térben. A kerek asztalokból és ülőbútorokból készült berendezést a budapesti Braun Mór cége kivitelezte. Péter-Perl Sándor

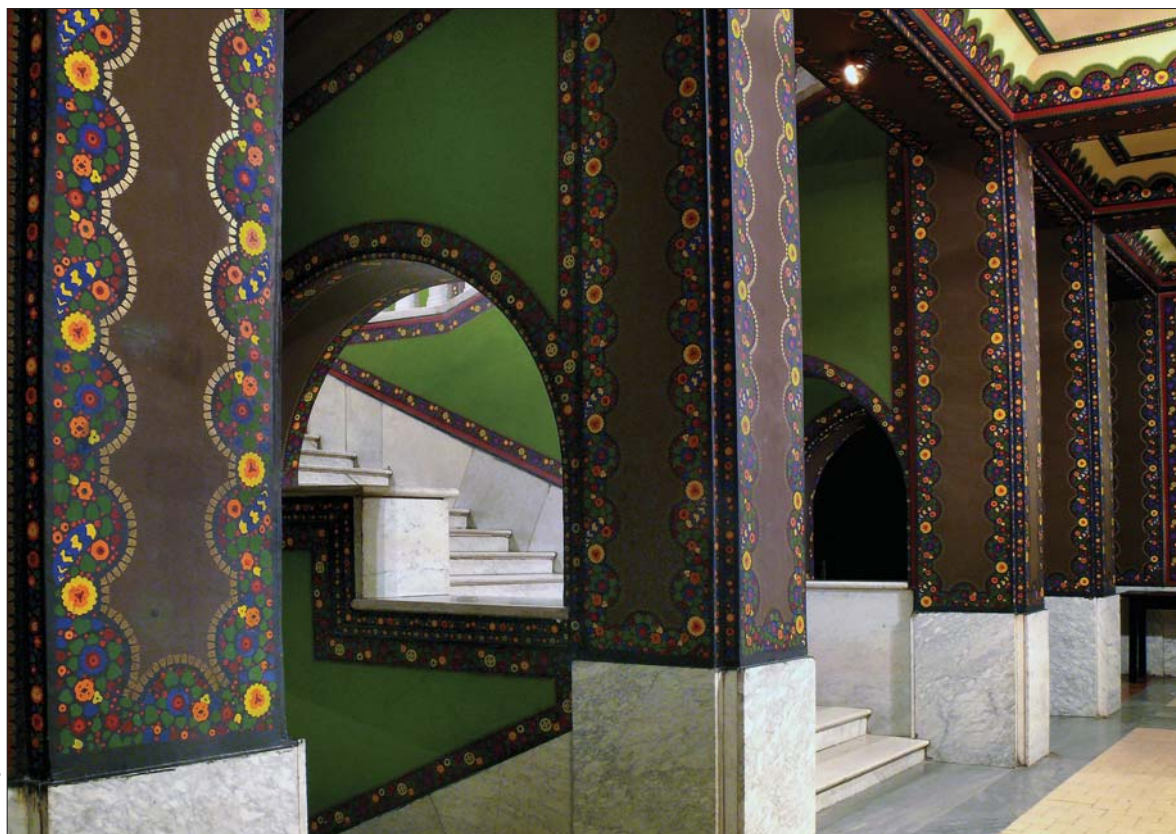
tervezte a stilizáltvirág-formájú elegáns ülőbutorokat és az asztalokat.²⁸

A terem megkapó, az Attila-mítoszt és erdélyi balladákat feldolgozó színes üveglablakai Nagy Sándor és Toroczkai Wigand Ede tervei alapján Róth Miksa műhelyében készültek csakúgy, mint a második emeleti kis hangversenyterem Bethlen Gábort tudósai körében ábrázoló ablaka.²⁹

Az 1913-ban kapuit megnyitó Közművelődési Ház kiváló szakemberekkel és felszereltséggel indult a marosvásárhelyi művelődés szolgálatára.³⁰ A jobb szárnyban elhelyezett zeneiskola megszervezését Metz Albertra, az Állami Operaház mélyhegedűsére bízta a polgármester. A közkönyvtár – mely az egyik legmodernebb építészeti része az épületnek, Toroczkai Wigand Ede tervezte bútorokkal – gazdag adományokkal

gyarapítva gyűjteményét mintegy háromezer kötetet számlált a megnyitáskor. Az épület bal szárnyának harmadik emeletén hat teremben ideiglenesen a városi képtárat rendezték be – híres alkotások marosvásárhelyi letétbe helyezésével –, a szemközti oldalra tervezett Bethlen Gábor-múzeum megépültéig. A harmadik emeleten nyelviskola is működött. Bernády György fontosnak tartotta, hogy a városi lakosság minden rétegének felkeltse érdeklődését a Kultúrpalota iránt, ennek érdekében városi mozgófénykép-színház kialakítását is kezdeményezte. A nagyteremben berendezett mozi 1913 szeptemberében nyitotta meg kapuit nagy sikerrel, jelentős bevételt szerezve az intézménynek. Az ünnepélyes megnyitók sorát az 1913. október 18-án megrendezett nyitóhangverseny koronázta, melyen először szólalt meg a hangverseny-

→
Körösfői-Kriesch
Aladár: Székely mese-
mondás – Kultúrpalota,
díszterem bejárata,
Marosvásárhely /
Aladár Körösfői-
Kriesch: Székely Tale
Telling. Entrance
of the festive hall.
Cultural Palace
of Marosvásárhely/
Târgu Mureș
 [1913] freskó / fresco

Fotó: Plájás István

A Tükörterem előtti
folyosó (részlet),
Kultúrpalota,
Marosvásárhely /
Corridor in front
of the Hall of Mirrors
(detail). Cultural Palace
of Marosvásárhely/
Târgu Mureș

Fotó: Plajás István

terem orgonája, Antalffy-Zsiross Dezső orgonaművész és zeneszerző, a Zeneakadémia tanára által.

A polgármester mindent megmozgató erőfeszítései, a megfelelő állami támogatás és egy sereg művész- és

kultúrapártoló ember lelkes hozzáállásának eredményeképpen megszületett a századforduló egyik legjelentősebb magyaros-szecessziós épülete és vidéki intézmény-együttese. A Kultúrpalota művészettörténe-

ti és társadalomtörténeti szempontból is összegzése korának. Alig egy évig működhetett zavartalanul, 1914 nyarán kitört az első világháború, aminek következtében az épületben megfogalmazott célok új jelentést is kaptak.

VÁRALLYAY RÉKA
művészettörténész

Jegyzetek

1. Dr. Bernády György: A marosvásárhelyi Közművelődési Ház. *Magyar Iparművészet*, 1913. XVI. évfolyam, 10. szám, 395–398. (Bernády 1913.)
2. A köztudatban „házavató beszédként” élő cikk megjelenésének apropója a Steindl-cég vacsoráján elhangzott pohárköszöntő volt, mely Nagy Sándort és Róth Miksát ünnepelte abból az alkalomból, hogy a Kultúrpalota számára készített üveglakait a Műcsarnokban kiállították. Bernády 1913. 395–398.
3. Bernády György városalakító tevékenységéről lásd Marosi Barna: *Bernády György városa*. Marosvásárhely, 1993, Marosi Ildikó: „Tekintetes Tanács!” Marosvásárhely városképének alakulása a 20. század elején. *Korunk*, 2004. október (Marosi Ildikó 2004.)
4. Az építészek munkásságáról, marosvásárhelyi tevékenységéről lásd Várallyay Réka: *Komor Marcell, Jakab Dezső*. Holnap Kiadó, Budapest, 2006. (Várallyay Réka 2006.)
5. A meg nem valósult színháztervvel kapcsolatos levelezést közölte: Marosi Ildikó 2004. A színház tervéről lásd Várallyay Réka: Egy színház kapujában (Komor Marcell és Jakab Dezső marosvásárhelyi színházterve, 1912–1913). In: *Évek és színek. Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére*. Budapest, 2005. 183–190.
6. Bernády 1913. 395.
7. A marosvásárhelyi városi tanács jegyzőkönyve 1907. 166–167. Közli: Kovács Etelka: A marosvásárhelyi Kultúrpalota homlokzattervei. *Ars Hungarica*, 1999. 375–388. (Kovács Etelka 1999.)
8. Bernády 1913. 395.
9. Jakab Dezső városházavató beszéde. In: Braun Henrik: *A Városháza felavatásának ünnepére*. Szabadka, 1912.
10. Bernády 1913. 395.
11. Várallyay Réka 2006.
12. A homlokzati tervekről lásd: Kovács Etelka 1999.
13. Keserü Katalin utal rá, hogy Bernády György polgármester 1912. május 30-án rendelte meg Körösfőinél az előcsarnok összes munkáját. Keserü Katalin: Az előcsarnok. In: *A Marosvásárhelyi Kultúrpalota 1908–1913*. Marosvásárhely, 2013. 56. (Kultúrpalota 2013.)
14. Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala Marosvásárhely Város Levéltára – Műszaki iratok, 165 cs., 212–215.
15. Bernády 1913.

Fotó: Piájas István

16. Az építéstörténetről ld. Várallyay Réka: A Kultúrpalota építéstörténete. In: *Kultúrpalota* 2013. 9–39.
17. Bernády 1913.
18. Bernády 1913.
19. Körösfői Kriesch Aladár: Az ornamentum tanításáról. *Magyar Iparművészet*, 1916/8. 327.
20. *Koronázási Emlékönyv, 1867. Junius 8.* Természet után rajzolt 20 illusztrációval Kolarz, Krichuber, Katzler és Jankótól. A szöveget írták: Falk Miksa tudor és Dux Adolf. Kiadják: Deutsch testvérek, Pesten. 24. oldalt követő metszet.
21. Sajnos, a zománcdíszek az időközben eltávolított és viszontagságos körülmények között őrzött dombormű restaurálásakor és behelyezésekor nem kerültek vissza, csak a korabeli fekete-fehér fotókról ismerjük őket.
22. A falképek részletes elemzését Keserü Katalin: Az előcsarnok. In: *Kultúrpalota* 2013. 49–56., valamint Gellér Katalin: A gödöllői művésztelep vezető mestereinek tervei a marosvásárhelyi Kultúrpalota számára. *Ars Hungarica*, 1999. 353–374.
23. Keserü Katalin: Az előcsarnok. In: *Kultúrpalota* 2013. 56.
24. Keserü Katalin: A foyér-k. In: *Kultúrpalota* 2013. 57–59.
25. A díszterem leírását ld. Oniga Erika: A hangversenyerem. In: *Kultúrpalota* 2013. 64–67.
26. Keserü Katalin: A lépcsőház. In: *Kultúrpalota* 2013. 69–70.
27. A Tükörterem részletes leírását ld. Keserü Katalin: A Tükörterem. In: *Kultúrpalota* 2013. 72–87.
28. Keserü Katalin: A Tükörterem. In: *Kultúrpalota* 2013. 72–87.
29. A Tükörterem üveglakairól ld. Keserü Katalin: A Tükörterem. In: *Kultúrpalota* 2013. 72–87. és Oniga Erika: A kisterem. In: *Kultúrpalota* 2013. 89–95.
30. A Kultúrpalota intézményeinek történetéről ld. Oniga Erika: A Kultúrpalota intézményei 1913-ban. In: *Kultúrpalota* 2013. 99–109.

Tükörterem, Kultúrpalota, Marosvásárhely / Hall of Mirrors. Cultural Palace of Marosvásárhely/ Târgu Mureș

„Hódolat Hungária előtt”

A marosvásárhelyi Kultúrpalota mozaik-, üveg- és kerámiadíszai

Körösfői-Kriesch Aladár: A magyar kultúra apoteózisa – Kultúrpalota, főhomlokzat, Marosvásárhely / Aladár Körösfői-Kriesch: The Apotheosis of Hungarian Culture, Principal facade, Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș
[1913] *mozaik / mosaic*

■ A Kárpát-medence kevés városa rendelkezik a városképet oly erőteljesen meghatározó szecessziós stílusú épületegyüttessel, mint Marosvásárhely.

A város központjában a 20. század hajnalán megépült Városháza és Kultúrpalota egyaránt olyan alkotások, amelyek a magyar képző- és iparművészet európai színvonalon állása mellett híven tükrözik az akkori vásárhelyi polgárság öntudatát, szellemi életét, lelkiületét, áldozatkészégét.

A tervezők, Komor Marcell (1868–1944) és Jakab Dezső (1864–1932) mindkét épület homlokzatait változatos színekkel és anyagokból formálták meg. A Vá-

rosháza esetében a Zsolnay kerámia használata nagyobb hangsúlyt kapott, a belső tér díszítése mellett nemcsak a tető, hanem az impozáns harangtorony süvege is kerámialefedésű.

A Kultúrpalota épületén a tetőzet kialakítása egyszerűbb, „pikkely-mintázatú” Zsolnay kerámiát csak az utcai frontok felé néző tetőfelületek kaptak, a belső udvari tetőszakaszokat azonban bádoglemez borítja.

A sarokrizalitok erkélyeinek felületét féloszlopok tagolják, amelyek között Zsolnay kerámiából formált, stilizált növényi ornamentika található.

Fotó: Both Gyula

Az épület hangsúlyos részeinek ablakkeretezései is kerámiakialakítást kaptak. A függőleges elrendezésben a középső mintázatot kivéve a többi párban ismétlődik. Az indamotívum minden egyes szakaszban virágokkal gazdagon ellátott.

A Kultúrpalota homlokzatai mozaikábrázolásokkal is díszítettek, amelyek közül a főhomlokzaton lévő, *A magyar kultúra apoteózisa (Hódolat Hungária előtt)* című kompozíció fejezi ki az épület eszmei háttérét. A műalkotás közepén faragásokkal ellátott trónszéken ül a Hungáriát megszemélyesítő nőalak. A fején viselt magyar Szent Koronát fénysugarak képezte glória veszi körül. Hungária jobb kezével földre szegezett kardot tart.

A Magyarországot jelképező ábrázolást egy-egy angyal szárnyú, vértbe öltözött alak fogja közre. Egyikük

Karton A nagyúr kapuja című üvegablakhoz, a marosvásárhelyi Kultúrpalota Tükörtermébe (részlet). Rajz: Toroczkaí Wigand Ede, felnagyítás: Muhiits Sándor / Cartoon for the stained-glass windows The Gate of The Ruler of the Hall of Mirrors. Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureş (detail). Drawn by Ede Toroczkaí Wigand, enlarged by Sándor Muhiits

[1912] a Róth Miksa Emlékház gyűjteményéből, Budapest / from the collection of the Róth Miksa Memorial House, Budapest

Fotó: Beth Gyula

Fotó: Muhiits Máté

Marosvásárhely címerpajzsát, a másik a Mátyás kori állami címert idéző pajzsot tartja a kezében. E központi jelenet mögött zászlórudakat fogó kezek jelképezik, hogy megszámlálhatatlan hadsereg áll védelmezőül Hungária mögött.

Vásárhely címere mellett a háttérben a Városháza főhomlokzata rajzódik ki. Hungária elé Bethlen Gábor (1580–1629) alakja vezeti a Marosvásárhely számára fontos személyek sorát. Az 1613 és 1629 között uralkodott erdélyi fejedelem biztosította Maros vármegye központja számára a városi kiváltságokat. Bethlen Gábor megformálása a 17. századi ábrázolásokra nyúlik vissza. A díszruhába öltözött fejedelem egyik kezében buzogányt, másik kezében hosszú szablyát tart. Őt követi egy lépésnyi távolságra Teleki Sámuel (1739–1822), aki Marosvásárhelyen hozta létre híres

Körösfői-Kriesch Aladár: A magyar kultúra apoteózisa (részlet) / Aladár Körösfői-Kriesch: The Apotheosis of Hungarian Culture (detail)

Körösfői-Kriesch Aladár: A magyar kultúra apoteozisa (részlet) / Aladár Körösfői-Kriesch: The Apotheosis of Hungarian Culture (detail)

könyvgyűjteményét, a Teleki Tékát. A következő jeles személyiség Bolyai János (1802–1860) matematikus: fejét meghajtván, egyszerű barna kabátban jelenik meg, kecses mozdulatú nőalak fordul felé. A sort egy cifraszűrbe öltözött „falusi” ember ábrázolása zárja.

A mozaikképen a Mátyás-címeres pajzs mögött Kolozsvár ősi épületei tűnnek fel.

A valóságban egymástól több száz méterre fekvő Farkas utcai református templom és a „kincses város” központjában álló Szent Mihály-templom tornya egymással összeolvadva jelenik meg.

A Hungáriától balra álló személyek azonosítása jóval nehezebb, az elől lévő, széttárt kezű asszonyban Bethlen Gábor második feleségére, Brandenburgi Katalin vonásaira ismerhetünk rá. Mögötte egy lantot tartó férfi, valamint kezében hegedűt fogó mezítláb

lány az udvari vigasságok világát kívánja megjeleníteni. A fiatal hölgy meghajtott fejtartása a mozaik másik oldalán álló Bolyai-ábrázolás beállításával rokon. A bal oldalon a két hangszert tartó személyt egymástól egy állatszörmét viselő, háttal álló alak választja el. A sor végén egy kecskeszakállas fiatalember jelenik meg.

A mozaikegyüttest Körösfői-Kriesch Aladár (1863–1920) tervezte és kivitelezését a Róth Miksa (1865–1944) által irányított műhely végezte. A megrendelő Bernády Györgynek, Marosvásárhely városa polgármesterének az elképzelése szerint a mozaik kifejezi a párhuzamot Kolozsvár, az erdélyi kultúra egyik centruma és vetélytársa, Marosvásárhely, a Székelyföld központja között.

A Kultúrpalota oldalsó homlokzatain a mozaikok zenélő gyerekeket és női alakokat jelenítenek meg.

Az épület belső tereiben alkalmazott iparművészeti alkotások közül az üvegművesség érdemel kiemelt figyelmet. A Kultúrpalota utcai homlokzatain elhelyezett portrészorozat folytatásaként a lépcsőházakban Róth Miksa a 19. század jeles személyiségeinek arcképeit készítette el. A bal oldali lépcsőházban Jókai Mór, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, míg a jobb oldaliban Liszt Ferenc, Erkel Ferenc és Munkácsy Mihály ábrázolását találjuk.

A „magyar szecesszió Sainte-Chapelle-jének” tekinthető a Kultúrpalota Tükörterme.

A Toroczkai Wigand Ede (1870–1945) kartonrajzai alapján készült ablakokon az ábrázolások a székelyhun eredetmonda egy-egy részletét örökítették meg, amelyeknek a művész a következő címeket adta: *Hajdanában régös-régön, A nagyúr kapuja, Sátoros palota, Réka asszon sátoros kertje, Csaba bölcseje, Réka asszon koplafája*.

A Tükörterem többi ablakát Nagy Sándor (1869–1950) tervezte, aki Kriza János (1811–1875) néprajzkutató, unitárius püspök gyűjtéséből¹ négy olyan székely balladát választott ki, amelyek számos nemzettel közös szimbólumok őrzői: *Júlia szép leány, Kádár Kata, Budai Ilona, Szép Salamon Sára*.

A Kultúrpalota mozaik- és üvegdíszének kivitelezője, Róth Miksa élete vége fele így emlékezett vissza a kartonterveket készítő gödöllői művésztelep vezető

Nagy Sándor: Budai Ilona – Kultúrpalota, Tükörterem, Marosvásárhely. Kivitelezte: Róth Miksa műhelye / Sándor Nagy: The Ballad of Budai Ilona – Hall of Mirrors, Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș. Manufactured by Miksa Róth's Studio [1913] *üvegablak* (a fotó a Róth Miksa Emlékház, Budapest tulajdona) / stained-glass window (photo courtesy of Róth Miksa Memorial House, Budapest)

Toroczkai Wigand Ede:
Sátoros palota –
Kultúrpalota, Tükör-
terem, Marosvásárhely.

Kivitelezte:
Róth Miksa műhelye /
Ede Toroczkai Wigand:
Tent Palace
of Attila the Hun – Hall
of Mirrors. Cultural
Palace of Maros-
vásárhely/Târgu Mureș.
Manufactured by Miksa
Róth's Studio

[1913] *üvegablak*
(a fotó a Róth Miksa
Emlékház, Budapest
tulajdona) / stained-
glass window (photo
courtesy of Róth Miksa
Memorial House,
Budapest)

A marosvásárhelyi Kultúrpalota kerámia-borítású tetője a Városháza tornyából fényképezve / The ceramics-covered roof of the Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș, photographed from the tower of the Town Hall

személyiségeivel folytatott közös alkotómunkákra: „Kőrösfői Kriesch Aladárral és Nagy Sándorral való együttműködésem pályafutásom legszebb eredményeinek egyike volt. Az emberi életben csak igen ritkán adatik meg az ilyen szerencsés egymásratalálás.”²

A második emeleten, a Tükörterem fölött a kamarakonzerteknek, irodalmi felolvasásoknak helyet adó úgynevezett kistermet alakítottak ki. Ebben a teremben a színpaddal szemközti falfelületet uralja a Róth Miksa által készített üvegkép, amely Bethlen Gábor fejedelmet ábrázolja tudósai körében a könyvtárban. A kompozíció oldalsó üvegablakai kisebb méretűek, baloldalt két angyal látható, akik közül az egyik hegedül, a másik énekel. A jobb oldalsó üvegablak-ábrázolás a Rákóczi-szabadságharc búsuló vitézének hegedülő Cinka Panna alakját idézi meg. A falrész szélein lévő színes üvegablakokon a reál és humán tudományok megjelenítései stilizált életfakoronak alatt sorakoznak. Az alsó regiszterben pajzsformába foglalva, felhőkből kinyúló karral tartott kard körül található szalagon Bethlen Gábor egyik jelmondata olvasható: *Consilio firmata Dei* (Isten tanácsával megerősítve).

MILLISITS MÁTÉ
művészettörténész, művelődéstörténész

Jegyzetek

1. *Júlia szép leány* – Székely balladák Kriza János gyűjtéséből. Válogatta és az utószót írta Kriza Ildikó. Budapest, 2005.
2. Róth Miksa: *Egy üvegfestőművész emlékei*. Budapest, 1943. 51.

Karton a Réka asszon sátoros kertje című üvegablakhoz, a marosvásárhelyi Kultúrpalota Tükörtermébe (részlet). Rajz: Toroczka Wigand Ede, felnagyítás: Muhits Sándor / Cartoon for the stained-glass window The Garden of Queen Réka of the Hall of Mirrors. Cultural Palace of Marosvásárhely/Târgu Mureș (detail).

Drawn by Ede Toroczka Wigand, enlarged by Sándor Muhits
[1912] a Róth Miksa Emlékház gyűjteményéből, Budapest /
from the collection of the Róth Miksa Memorial House, Budapest

Köszönettel emlékezünk Gian Carlo Bojani (1938–2013) művészettörténész-professzorra

➔ **Padlócsempe a fanói Santa Maria dei Piattelletti templomból / Floor tile from the Santa Maria dei Piattelletti Church in Fano**
[1501] ónmázás, festett cserép, hiányos (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / tin-glazed, painted ceramics, defective (Museum of Applied Arts, Budapest)
[12,5x15,3x2,6 cm]

■ Az idei Magyar–Olasz Kulturális Évad során számos esemény erősítette a hazánk és Itália közötti, hagyományosan jó kapcsolatokat. A programok megvalósítása alkalmat adott a régi szakmai kapcsolatok felélevenítésére, és minden bizonnyal új barátságok is formálódtak, a jövő, a folytatás érdekében. Az iparművészet témaköre sem szorult ki az események köréből. A kortárs alkotók közötti kapcsolatbővítés lehetőségére, szükségességére hívták fel a figyelmet a megvalósult kiállítások: a budapesti Olasz Kultúrintézetben a kézműipar és a technológia mai módszereit képviselő tárgyakat láthattunk az év elején, majd az idei Design Hét Budapest díszvendége is Olaszország volt, Milánóban a magyar divattervezők kétszer is bemutatkozhattak, a hazai plakátművészek mellett. Az Iparművészeti Múzeumban a *Maestri* című kiállításon a design olasz mesterei szerepeltek, a milánói triennálék alkalmával díjazott műveikkel. A múlt közös örökségéből a szecesszió mesterműveit az Iparművészeti Múzeum mutatta be, nemzetközi jelentőségű gyűjteményéből válogatott anyagával, Rómában, a Campidoglio történelmi termeiben – majd itthon is. Októbertől pedig Firenzében, a San Marco múzeumban a Budapesti Történelmi Múzeum, együttműködve más hazai és külföldi gyűjteményekkel, a történelmi kapcsolataink egyik legfényesebb korszakát, Mátyás király korát, udvarának humanista kultúráját reprezentáló, elemző kiállítás valósult meg. A kapcsolatokról itt éppen a művészet rangjára emelkedő kézművesség remekei tanúskodnak a legékesebben.

Igen, a kulturális évad eseményeiben múlt és jelen, az egyéni és a közös eredmények együttesen érveltek a jövőbeli újabb kapcsolatok fontossága mellett. A megvalósításban közreműködő szervezetek és munkatársaik sikeres munkáját elismerve, megköszönve, az előzményekről sem szabad megfeledkeznünk. A szűk szakmai körök határain túl kevésbé ismert, a két ország közötti kapcsolatok folyamatosságát szolgáló személyeknek is köszönettel tartozunk. Közjük tartozik

Foto: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

a kerámiaművészet történelmével és kortárs eredményeivel egyaránt foglalkozó, nemzetközi szaktekintély, Gian Carlo Bojani művészettörténész is. Fél évszázados, immár lezárult szakmai pályafutása során a múlt és a jelen értékeire egyaránt figyelmet fordított, a kortárs és a 19–20. századi kerámiaművészetünk nemzetközi elismertetését éppúgy segítette, mint a reneszánsz kori emlékek, tények feltárását.

Gian Carlo Bojani (Fano, 1938. augusztus 2. – Fano, 2013. május 17.) – a publikációkban Giancarlo írásmóddal is találkozhatunk – Rómában, Firenzében végzte egyetemi tanulmányait, majd Franciaországban a középkor művészettörténetére specializált képzésben vett részt. 1967-ben Firenzében, a Bargello Nemzeti Múzeum és a Német Művészettörténeti Intézet munkatársaként kezdte pályafutását. Érdeklődése hamarosan „leszűkül”, a kerámia művészetére koncentrált, de ugyanakkor „ki is bővült”, a múlt történeti feltárásán túl a jelen értékei felé is fordult. 1974-ben hívta Faenzába a Nemzetközi Kerámia Múzeum igazgatója, Giuseppe Liverani. 1979-től 2001-ig tartó időszakban e nagy tekintélyű intézmény igazgatója volt,

a történeti és technikai tanulmányokat közlő *Faenza* című, az idén éppen százéves szaklap főszerkesztője, valamint a *Premio Faenza – Nemzetközi Kerámia Verseny* és a kísérő kiállítások, programok fő szervezője.

2001 októberétől, öt éven át, Pesaro város múzeumainak tudományos igazgatója lett, új iparművészeti, design-egységekkel bővítve a múzeumi hálózatot. Nyugdíjba vonulását követően is – mind az olasz, mind nemzetközi téren – művészeti, kulturális programok aktív résztvevője maradt, egyetemeken tanított. A *változásokra érzékenyen, új koncepciókat dolgozott ki* kerámiagyűjtemények hasznosítása, szerepük megújítása érdekében. Az egykori kerámiaközpontok, Deruta, Gualdo Tadino, Gubbio múzeumi fejlesztésében is szerepet vállalt, éppen úgy, mint a népi művészet bemutató Fratterosa városka közgyűjteményének megújításában. Franciaországban a Musée National de la Porcelaine de Limoges újjászervezésének konzulense volt. Nevéhez több mint ötszáz publikáció fűződik, saját tanulmányai, könyvei mellett az általa szerkesztett kiállítási katalógusok nagy részének adatait az interneten is kikereshetjük.

Számos kitüntetés, olasz és nemzetközi szakmai szervezet tagsága bizonyítja Gian Carlo Bojani elismertségét – ezek felsorolása helyett itt és most a magyar vonatkozású tevékenységére emlékeztetünk. Például a faenzai kerámiaverseny fontosságára. Nem feledhető (számomra sem), mily nagy örömet, lelkesedést váltott ki 1977-ben a siklósi szimpóziumon részt

vevő művészek körében a főszerző Gian Carlo Bojani értesítése: Polgár Ildikó (részben Siklóson készült) művei elnyerték az Olasz Köztársaság elnökének díját! 1978-ban pedig az egykori ferences rendi kolostorban kiépülő kerámiatelepen Orosz Máriát köszönthették a lelkes kollégák, legalább itthon ünnepeelve aranyérmét. Igen, a kortárs magyar kerámiaművészet mai, magas színvonalának kialakulásában fontos szerepet játszottak a rangos külföldi kiállítások, a hatvanas évektől. A magyar kapcsolatait ápoló Faenzában rendezett Nemzetközi Kerámia Verseny is a „kísérletező” szerepbe szorított stílus-teremtő törekvéseket erősítette, számos művésznünk alkotásait kiállítva. Az immár tragikusan eltűnő ipari formatervezésünk eredményeit ugyancsak megbecsülték. A herendi gyárban pályakezdő Horváth László *Saturnus* készlete itt aratta első sikerét, 1972-ben. (A politikai szempontokat sem nélkülöző itthoni „előzetes” zsűrizés akkori rendszerét ugyan nem kívánja vissza senki, de a részvétel közös szervezése, az állami költségvállalás egykori gyakorlatának felelevenítése bizony nagy könnyebbséget jelentene a nemzetközi kiállításokra manapság is kíváncsozó művészeknek. Hiszen sikerükkel hazájuk hírét-nevét is fényesítenék.)

Nem feledhető az sem, hogy Faenzából érkezett az első meghívás a szecesszió magyar kerámiaművészetét bemutató kiállításra is. Gian Carlo Bojani, a Nemzetközi Kerámia Múzeum nevében kérte fel az Iparművészeti Múzeumot a megrendezésére. Nem feledve

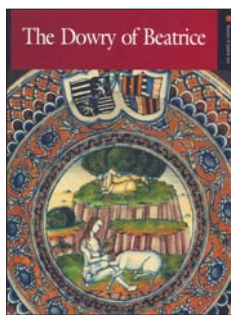

A szecesszió magyar kerámiaművészetét Faenzában, 1985-ben bemutató kiállítás katalógusának címlapja / Title page of the English catalogue for the exhibition introducing the Hungarian ceramic art of the Art Nouveau in Faenza, 1985

**Horváth László:
Teás- és kávéskannák a Saturnus készletből / László Horváth:
Tea and coffee pots from the Saturnus set**
[1972] *gyártás: 1977, Herendi Porcelángyár, Herend; porcelán (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / Manufacturer: 1977, Herend Porcelain Manufactory, Herend; porcelain (Museum of Applied Arts, Budapest)*
[16 x Ø 15 cm;
14,5 x Ø 13,5 cm;
11,5 x Ø 9 cm]

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

A Beatrix hozománya című kiállítás angol nyelvű katalógusának címlapja (Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2008) / Title page of the English catalogue for the exhibition The Dowry of Beatrix (Museum of Applied Arts, Budapest, 2008)

→
Polgár Ildikó: Idolok – a faenzai Nemzetközi Kerámia Verseny 1978. évi kiállításán / Ildikó Polgár: Idols – at the 1978 exhibition of the Faenza International Competition of Contemporary Ceramic Art [1977] anyagában színezett keménycserép / coloured earthenware [72x13x5 cm; 63x12x4,5 cm; 75x13x5 cm]

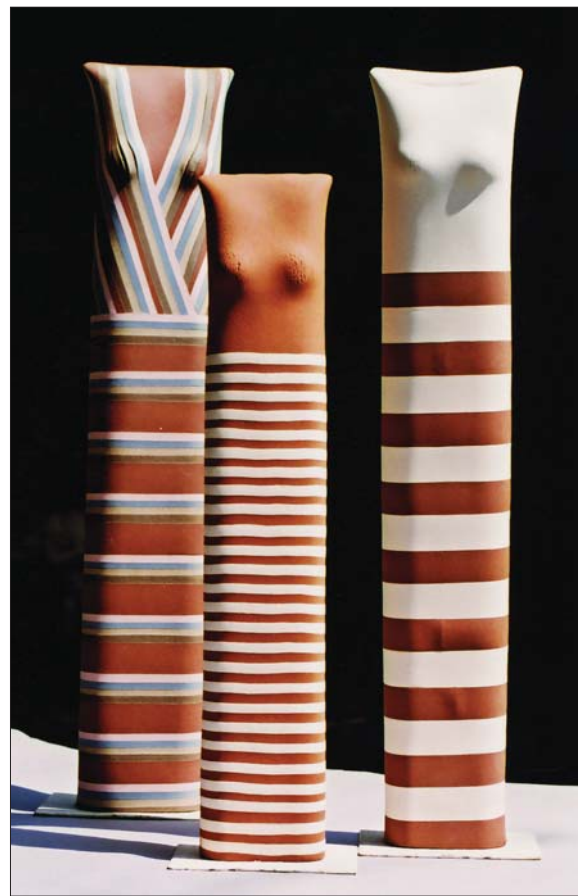
Zsolnay Miklós 1908. évi ajándékozását, Korrach Mór faenzai tevékenységét, a Zsolnay-gyár előtérbe helyezését javasolta. Szakmai elvárásai és tanácsai következtében indultak el a Zsolnay-forráskutatások. Az 1985. évi bemutató sikere alapozta meg az Iparművészeti Múzeum által Bécsben, Gentben, Luxemburgban, majd Tokióban, Kiotóban, végül New Yorkban 1986 és 2002 között megvalósított, mindig más gyűjteményekkel is együttműködő, aktualizált tematikájú kiállítások sorát.

Gian Carlo Bojani a századforduló jeles eredményei mellett a 15. századi kapcsolatokat pontosító feltárást is szorgalmazta, faenzai és pesarói múzeumi vezetőként, egyetemi tanárként egyaránt. Egyik tanítványa, Claudio Paolinelli ösztöndíjasként hónapokon át foglalkozott Budapesten az Iparművészeti Múzeum olasz kerámiagyűjteményével. Fano városából származó kerámiaacsempéket is azonosított, amelyeknek a váci ásatásokon előkerült rokon darabjait Gian Carlo Bojani éppúgy személyesen is vizsgálta, mint a budai ásatások anyagát. A 2008-ban megtartott „Reneszánsz év” (Mátyás király trónra lépésének 550. évfordulója) adott lehetőséget a további közös munkára. Az Iparművészeti Múzeum főigazgatójának, Takács Imrének a felkérésére lett a *Beatrix hozománya – Az itáliai majolikaművészet és Mátyás király udvara* című nagyszabású, számos előzetes kutatást végérvényesen tisztázó, összegező kiállítás szakmai főtanácsadója Bojani professzor. A hazai és itáliai gyűjtemények, szakemberek együttműködésének eredményeként publikált katalógus hosszas szakmai vitákat összegezett, zárt le. Amint az idei kulturális évad keretében Mátyás udvarának művészetét bemutató firenzei kiállítás katalógusában olvashatjuk a *Corvin-szerviz* néven ismert, négy darabból álló reprezentatív tárgyegyüttesről, az itáliai reneszánsz majolikaművészet kiemelkedő jelentőségű alkotásairól, Balla Gabriella tollából: „*ma már biztosan állítható, hogy a tálak Pesaróban készültek, [...] nagy valószínűséggel Mátyás és Beatrix eljegyzésének időszakában, azaz 1475–76-ban.*”

Az olasz és magyar kulturális kapcsolatok bizonyára a jövőben is jelentős eredményeket érlelnek. A múlt erre kötelezi mindkét felet. A művészettel, iparművészettel foglalkozó történészeknek pedig Itáliában és

ittthon is példát mutat Gian Carlo Bojani múltat és jelent összekapcsoló életműve, és munkamódszere. A tudós, a szakértő, a szaktanácsadó és a szervező, a „közreműködő” szerényebb szerepét egyaránt vállalta. Megbecsülte az egyéni teljesítményeket, folytatásra ösztönözte kutatótársait éppúgy, mint a művészeket. Mindig, minden témakörben igyekezett a rejtekező vonásokat feltárni, új nézőpontokat találni, társakra találni – hitte és bizonyította, közös munkával, együttműködéssel lehet elérni maradandó eredményeket. Csak ezt mondhatjuk: grazie Faenza, grazie Pesaro, azaz köszönjük, Bojani professzor úr!

CSENKEY ÉVA
művészettörténész

Fotó: Taubert István

Mezei Ottó: Magyar, európai, modern

Válogatott írások

■ Többéves előkészítési munkát követően jelent meg a neves művészettörténész munkásságának nagy ívű írásos hagyatékából válogatott tanulmánykötet. A hatalmas léptékű életművet a család régi barátja, Tóth Elek Illés könyvtáros áldozatos munkával dokumentálta és rendszerezte, majd közvetítésével, illetve Mezei Ottóné és családja felajánlásaként 2009-ben az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattárába került a hagyaték. A már kategorizált kéziratanyagot Andrási Gábor és Pataki Gábor művészettörténészek rendezték kötetbe, a tallózás során előnyben részesítve az életmű egésze szempontjából kulcsfontosságú tanulmányokat, valamint a legfontosabb összegzéseket és a korábban még publikálatlan munkákat.

Mezei Ottó (1925–2004) művészettörténész a hatvanas évek közepétől a művészeti élet aktív szereplőjeként volt jelen, tevékenysége elsősorban a modernizmus, illetve a kortárs képzőművészeti problémák kutatására, kiemelten az avantgárd törekvésekre irányult. A konstruktivizmus mélyreható tanulmányozása mellett erőteljes franciás műveltségéből fakadóan a hazai absztrakt szürrealista festészet és a lírai absztrakció iránt különösen nagy érdeklődést mutatott, ez az attitűd egész pályáját végigkísérte. Képzőművészeti tárgyú írásai mellett a 20. századi magyar és egyetemes művészet összefüggéseinek vizsgálata során kiemelt figyelmet szentelt a művész- és tervezőoktatás elméleti és gyakorlati jelentőségének megismertetésére, a művésztelepi mozgalmak feltérképezésére, a képző- és iparművészet, illetve az építészet egymásra hatásának bemutatására. Kiválasztott témáit mindig körültekintő alaposággal dolgozta fel, jellemzően nagy jegyzetapparátust felvonultató tanulmányokat írt. Rendszeresen publikált művészeti folyóiratokban és számos kiállítást rendezett. 1968-tól 1986-ig a Magyar Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, MOME) tanára volt.

Szerteágazó érdeklődésből született írásait a tanul-

mánykötet szerkesztői az életmű főbb irányvonalait megjelenítő csomópontok kiemelésével csoportosították, külön fejezetbe rendezve a kutató Csontváry Kosztka Tivadarról szóló tanulmányait, a művészeti szabadiskolákkal, művészetpedagógiai kérdésekkel foglalkozó írásokat, a 20. század első felében kibontakozó „grand art”-tendenciákat vizsgáló értekezéseket és a hatvanas évektől kifejlődő progresszív magyar művészeti irányokkal, kortárs jelenségekkel foglalkozó művészettörténeti szövegeket.

Csontváryval foglalkozó esszéit művészettörténeti

értékük mellett, abból a szempontból is indokolt volt önálló fejezetben kiemelni, mivel bennük Mezei művészetelméleti világlátása, kutatói nyitottsága is kirajzolódik. Mindenekelőtt az az elfogulatlan kíváncsiság, amellyel egy már-már művészettörténeti kánonként elfogadott és lezártnak tekintett művészeti témához közelített. Letörte a tudás pecsétjét és saját elgondolásai mentén, friss aspektusból szemlélve a kutatás tárgyát, új nézőpontokat és részleteket tárt fel az adott témakörben, egyúttal állandóan keresve a sajátosan egyedi, gyökerében hazai művészet közös jellemzőit. Csontváry-kutatásai fontos helyet foglalnak el a szakirodalomban, Németh Lajos (1929–1991) nagynevű művészettörténész Csontváry-émlékkönyvében több ízben is elismerte, hogy Mezei Ottó számos új életrajzi adat feltárásával meggyőzően bizonyította a festő világképének legfontosabb eredőit.¹

Újszerű gondolatokat olvashatunk a *Műhelyek, szabadiskolák* című fejezetben található írásai között is, ahol a nagybányai és a szentendrei művészteleppel foglalkozó értekezések mellett iparművészeti tárgyú munkái is megjelennek, mint például a korábban a *Magyar Művészeti Fórum* című folyóiratban publikált, *A gödöllői szövőiskola erdélyi-székegy forrásai, (hazai) elméleti háttere és működése* című tanulmány.²

Mint ismeretes, a gödöllői művésztelep magját szövőiskolája jelentette, itt valósult meg legsikeresebben a magas színvonalú tervezés és kivitelezés, a művek manufaktúrális, háziipari jellegű megvalósítása és értékesítése. A témával kapcsolatos szakirodalom a képzőművészeti alkotásnak is tekinthető művészi tervezőmunka során létrejött kép-szönyegekkel kiemelten foglalkozik. Mezeit viszont leginkább a szövőiskola megalakulását követő, az egész telep életét meghatározó elméleti kérdések érdekelték. Tanulmánya is a tanműhely működését inspiráló ideológiai és szociológiai, gazdasági tényezők, valamint ezzel összefüggésben a művésztelep és az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola közötti valós kapcsolatok feltárására irányul. Mint írta: „Gödöllő úgy tekinthető, mint az Iparművészeti Iskola ekkortájt, a századfordulón kialakult oktatási rendszerének eredendő modellje, amely az egész akkori magyar művészetet átható törekvést is jelentette, a sajátosan magyar és a külboni törekvések össze-

egyeztetésének őszinte igényét, és ezzel egyfajta nemzeti művészet megteremtésének szándékát.”

A különféle művészeti ágak, műfajok, de legfőképpen az egyetemes és nemzeti művészet kölcsönös egymásra hatása – ezek azok a kérdések, amik Mezeit szenvedélyesen foglalkoztatták, olyannyira, hogy élete utolsó egy-másfél évtizedében folytatott kutatásainak is elsősorban a hazai-nemzetközi kölcsönösségből kifejlődő modern magyar művészettörténet körvonalazása volt a célja.

Ez a szándék – a témából következően – megfigyelhető az *Időszerű gondolatok az „időszerűtlen” Bauhausról és magyar kapcsolatairól*, illetve *A Bauhaus és a magyarok* című írásaiban is. A Bauhaus történelmi szerepének és az oktatásban széleskörűen megnyilvánuló hatásának felvázolása során Moholy-Nagy László (1895–1946) formatervező, művésztanár jelentősége mellett, az általa sokat kutatott Molnár Farkas (1897–1945) építész érdemeit taglalja több ízben is részletesebben.

Molnár Farkas 1921-ben csatlakozott Walter Gropius frissen megalakult weimari intézményéhez. Közben stúdiumait végezte, jelentős szervezőmunkát is folytatott, több fiatal bauhausos művésszel manifesztumot jelentettek meg. E csoportosulásnak nagy szerepe volt a berlini orosz konstruktivista tárlat (1922) hatását is mutató 1923-as Bauhaus-kiállítás előkészítésében és lebonyolításában, amely fordulópontot jelentett az intézmény életében, a tér-forma-anyag kapcsolatát átdefiniáló új „építőeszmé” kialakulásában.

Mit nevezhetünk Bauhaus-építészetnek? Mezei szerint helyesebb „Bauhaus-építészről” beszélni, és mint írja, „csak abban az esetben, ha az ott tanult építész munkáiban az igényes Bauhaus-stúdiumok kimutatható nyomot hagytak, illetve ha az illető építésznek az adottságok folytán módja nyílt ezeknek kifejezést adni”. Molnár Farkas „ízig-vérig Bauhaus-építész volt. Nemcsak azért, mert négy éven át (1921–1925) a Bauhaus volt az otthona, s mert annak szerteágazó tevékenységében aktívan részt vett: festett, rézkarcot, litográfiát készített, mappát adott ki, amelynek lapjait a Bauhaus nyomdájában nyomta, dolgozott szcenikai műhelyben, Gropius, majd egy weimari építész irodájában, részt vett nemzetközi terülpályázatokon, tervezett és kivitelezett épületeket, praktikus bútorدارabokat. Elsősorban azért nevezhető Bauhaus-épi-

tésznek, mert itthoni épületei a bauhausbeli gyakorlatok és kiállítások (így az 1923-as bauhausbeli építészeti makettkiállítás) nyomán kikristályosodott szemlélet megvalósulásai.” Molnár Farkas olyan progresszív szellemű, több művészeti ágban is jeleskedő magyar művész volt, aki külföldi tapasztalatait itthon kamatoztatta, életműve tehát ilyenformán szervesen illeszkedik Mezeinek a nemzeti és nemzetközi művészet viszonyát vizsgáló kutatásaiba.

Nem véletlenül kerültek egy kötetbe Mezei Ottó gödöllői művésztelepről és Bauhausról szóló írásai, a két – formai megnyilvánulásában eltérő – iskola között is találhatunk szellemi közösséget. Ez az évtizedekre szóló eszmei program megvalósításának szándéka, ami a századfordulón születő művészeti törekvések összegezését és a szociálisan elhivatott alkotói magatartás igényét jelentette. Mindkét iskola a művészet és az ipar, illetve a technika közötti szakadékok próbálta áthidalni, egyaránt kereste a *művészet* eszméjét fenntartó erőket, és annak korszerű eszközeiben rejlő kifejezési lehetőségeit.

A képző- és iparművészet egységének megteremtését tűzte ki célul *Jaschik Álmos grafikai tervezőiskolája* is. (Ezzel a címmel jelent meg az *Országépítő* 2001/1. számában Mezei tanulmánya, melyet a *Válogatott írásokban* is olvashatunk.) Ahogy Mezei rámutatott, ugyanabból a korszellemből nőtt ki, mint a gödöllői műhely: szociális, mi több, vallási indíttatásból szerveződött, a felelős munka embert formáló jelentőségét hangsúlyozva. De míg 1906–1907-ben a gödöllői telep befejezte önálló működését az Iparművészeti Iskolába olvadásával, Jaschik (1885–1950) ekkor kezdte meg iparművészeti és művészetpedagógiai tevékenységét a Fővárosi Iparrajziskolában. Évekkel később, 1920-ban, miután a *Nyugat* című folyóiratban javaslatot tett az „iparművészeti nevelésünk átfogó megreformálására”, nyitotta meg iparművészeti magániskoláját. A szakmát adó iskola népi és modern művészetben gyökerező szellemisége olyan, kreatív csoportmunkán alapuló műhelyt hozott létre, amelynek tevékenysége „a felfrissített hagyományokat a művészetek integrációja révén széles közönséghez szólóan újszerű (bázai) vonásokkal egészítette ki”.

Mezei Ottó művészeti iskolákkal foglalkozó írásai is jól reprezentálják annak a tényfeltáró munkának a jelentőségét, amelynek köszönhetően a szimultán művészettörténeti események új megvilágításba helyeződnek, és új közös pontok felfedezésére nyílik lehetőség. Kutatási témáiban nem rangsorolt képzőművészet és iparművészet, nagymester és kismester között, a művészi produktum és környezete, egy-egy jelenség és annak forrásai érdekelték. Művészettörténeti nyomozómunkája a perifériára szorult, kevésbé ismert művészek megismertetésében is nagy szerepet játszott (például *Egy elfelejtett építő-iparművész: Tálos Gyula* művészete). Iparművészeti vonatkozású értekezései mellett képzőművészeti tanulmányait is a több szempontú megfigyelés módszerével építette fel, új körképet rajzolva a hatvanas évek és az azt követő időszak művészetéről. Írásai segítenek nemzetközi viszonylatban is megérteni a 20. századi, illetve a kortárs magyar művészet produktumait, alap kutatásai fontos adalékul szolgálnak az egyes témákat feldolgozó művészettörténeti irodalomban. Szövegei olvasmányosak, de analitikus jellegük miatt művészeti alapismeretek meglétét feltételezik.

A kötet borítóját adó Czumpf Imre-kompozíció (Mezei Ottó gyűjteményből) egységet teremt a külső megjelenés és a tartalom között. Egy gondolatba sűríti Mezei munkásságát: részek teremtik az egészet.

VERESS KINGA
művészettörténész

(*Argumentum Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóintézet, Művészettörténeti Intézet, Budapest, 2013, 448 o.*)

Jegyzetek

1. In: *Csontváry-émlékkönyv. Válogatás Csontváry Kosztka Tivadar írásából és a Csontváry-irodalomból.* Szerk. Gerlóczy Gedeon – Németh Lajos. Corvina Kiadó, Budapest, 1976 (1984). /Művészet és elmélet./
2. *Magyar Művészeti Fórum*, II. évf. (1999. december) 6. sz. és III. évf. (2000. február) 1. sz.

Hírek

■ **Bélyegrapzsódia** – avagy könnyed keringő zenés bélyegek körül. Giuseppe Verdi és Richard Wagner születésének 200. évfordulója alkalmával sok ezer bélyeg közül válogatva rendeztek kiállítást a Bélyegmúzeumban. (Bp. VII., Hársfa u. 47.) Az újonnan kibocsátott magyar Verdi- és Wagner-blokkokhoz hasonlóan számos kiállított bélyeghez kapcsolódó zenemű részlete hallható QR-kód és okostelefon segítségével. (2013. június 22-től 2014. május 15-ig.)

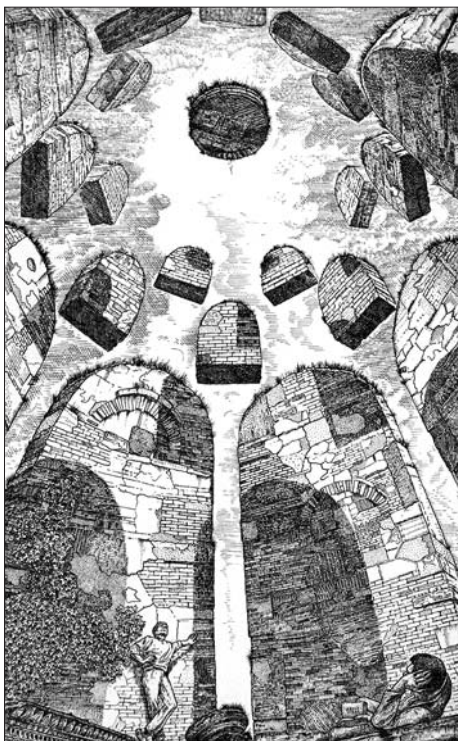
■ **Rejtélyes aranykincs nyomában** – avagy a bárándi tarsolylemez históriája címmel kiállítás látható 2013. október 3. és december 31. között a Déri Múzeum Kisgalériájában. (Debrecen, Déri tér 1.)

■ **Tájérszlet** címmel Katona Szabó Erzsébet textilművész munkáiból látható kiállítás 2013. november 8-tól 2014. január 9-ig a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben. (Zalaegerszeg, Ady Endre utca 14.)

■ **Kárpitok és grafikák** címmel Nagy Judit textilművész és Molnár Gyula grafikusművész munkáit bemutató tárlat nyílt 2013. november 27-én a Vízivárosi Galériában (Bp. II., Kapás u. 55.). A tárlat december 20-ig még megtekinthető.

■ **Design-tett** – Társadalomformáló design Kassák Lajos munkásságában címmel nyílt kiállítás a Kassák Múzeumban. (Bp. III., Fő tér 1.) A 2013. október 11-én nyílt tárlat 2014. február 9-ig látogatható a Zichy-kastélyban.

■ **Az idő látkepei** / Time Sights / Vedute del tempo címmel Gyulai Líviusz, Jankovics Marcell és Orosz István közel harminc gra-

Orosz István: Hiány V. (Kupola) / István Orosz: Absences, V (The Cupola)
[2006] rézkarc / etching [39,5x29,8 cm]

fikáját, rézkarcát bemutató kiállítást rendeztek a Magyar–Olasz Kulturális Évad keretében a Római Magyar Akadémián. A 2013. november 7-i megnyitón a három alkotó filmjeiből is láthattak válogatást az érdeklődők.

■ **Én a szövésre adtam magam** címmel Polgár Rózsa textilművész munkáiból nyílt kiállítás a pesterzsébeti Gaál Imre Galériában (Bp. XX., Kossuth Lajos u. 39.) 2013. november 6-án. A művész közgyűjtemények-

ben – a Szombathelyi Képtárban, az Iparművészeti Múzeumban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban – levő alkotásaiból is válogatott kiállítás 2014. január 12-ig látható.

■ **Mesélő játékok:** egy világjáró édesapa aján-dékai címmel időszaki kiállítás nyílt a Szó-rakaténusz Játékmúzeum és Műhelyben Kecskeméten. (Gáspár András utca 11.) A közelmúltban került a játékmúzeum tulaj-donába a 195 népviseletbe öltözött babából álló gyűjtemény, melyet most 2013. december 28-ig tekinthetnek meg az érdeklődők.

■ **Kincskészítők műhelytitkai.** Elzárt, rejtélyes hely az ötvösműhelyek világa, amelyet most bárki megismerhet a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum (Bp. XIV., Városligeti körút 11.) kiállításán, ahol több száz éves eszközöket, műremekeket is bemutatnak a 2013. október 1. és december 8. között látogatható kiállításon.

■ **Petrás Mária** keramikusművész kiállítása látható 2013. december 5. és 21. között a Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galériában (Miskolc, Rákóczi u. 2.)

■ **Halálos természet** – Naturalizmus és humanizmus a 21. században címmel 2013. november 16-án nyílt tárlat a Modemben, a Modern és Kortárs Művészeti Központban. (Debrecen, Baltazár Dezső tér 1.) A kiállítóterben élethű ufó-gyerekekkel, öslényekkel, pszichohorror ihlette művekkel egyaránt találkozhat a látogató 2014. február 16-ig.

■ **Tradíció** címmel, számos társíró partnerével közösen néprajzi gyűjtőpályázatot hirdetett a Magyar Néprajzi Társaság és a

Néprajzi Múzeum. A hagyományok és a jelenkori élő kultúra dokumentálásával, gyűjtésével, feldolgozásával pályázhatnak hazaiak és határon túliak, önkéntes néprajzi gyűjtők egyénileg és csoportosan, néprajzkutatók, pedagógusok és gyerekek. A beadási határidő 2014. március 14.

■ **Az év kiállítása 2013** cím elnyerésére pályázatot hirdetett a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület. A legjobban tetsző kiállításra 2014. február 15-ig lehet szavazni.

■ **Fény által felemelve II.** címmel a Renée Művészeti Társaság XVIII. Renée-rendezvényének keretén belül csoportos képző- és iparművészeti kiállítás látható a B.L. Teremben (Bp. XVII., Bél Mátyás u. 41.) Ásztai Csaba, Benedek József, Bészabó András, E. Szabó Margit, Illényi Tamara, Jeney Judit, B. Laborcz Flóra, Kelemen Kata, Kapócsy Judit, Pázmándi Antal, Rabie M. Hadie, Szalay Pál, Szemereki Teréz és Széles Judit munkáiból 2013. november 20. és december 15. között.

■ **Hagyomány és átváltozás** – Jávai wayangbábok és Gaál József kortárs alkotásai az Iparművészeti Múzeum – Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeumban. (Bp. VI., Andrásy u. 103.) Mintegy száz műtárgyat mutatnak be a 2013. november 22-én megnyílt kiállításon, zömében Zboray Ernő, az 1920-as évekből származó gyűjteményének anyagát, valamint Gaál József wayang-inspirációit, bűszöket, maszkokat és bábokat. A tárlat 2014. augusztus 31-ig látogatható.

■ **A Galaxy Sohóban**, Peking egyik legismertebb épületében megnyílt a Balassi Intézet huszonegyedik Magyar Kulturális Intézete. 2013. november 13-án az ünnepélyes

megnyitón a Gombold újra! divattervező-pályázat díjnyertes munkáinak bemutatójával reprezentálták a magyar öltözködés-kultúrát.

■ **Precízió és luxus** – Az óraművesség remekei a Radvánszky-gyűjteményből. A Svájc-ból hazatelepült órarestaurátor, óramérnök, Radvánszky Ferenc magángyűjteményének 17–19. századi órákülönlegességeiből rendeztek kiállítást az Iparművészeti Múzeum – Nagytétényi Kastélymúzeum-

Kandallóóra / Fireplace clock

*Párizs, 1870 körül (Radvánszky Ferenc gyűjteményéből) / Paris, c. 1870
(from Ferenc Radvánszky's private collection)*

Fotó: Iparművészeti Múzeum – Nagytétényi Kastélymúzeum, Budapest

ban. (Bp. XXII., Kastélypark u. 9–11.) A 2013. szeptember 20-án megnyílt kiállítás december 31-ig látogatható.

■ **Elvarázsolt órák – Karácsony a kastélyban.** A Nagytétényi Kastélymúzeum (Bp. XX., Kastélypark u. 9–11.) idén tizenegyedik alkalommal várja a látogatókat a Karácsony a kastélyban elnevezésű programsorozatára, melyet *Elvarázsolt órák* címmel 2013. november 30. és 2014. január 5. között rendez meg. Az ünnepi fénybe öltözött nagytétényi kastély 28 termében neves iparművészek által díszített karácsonyfák, a decemberi hétvégéken vásár, és a család minden tagjának szóló programok várják a látogatókat. Szombaton délelőttönként a gyermekek 11.00 órától bábelőadásokon, zenés matinékon, délután 14.00–17.00 óra között hagyományörző kézműves-foglalkozásokon vehetnek részt. Vasárnaponként 16.00 órától a kastélyban hangversenyek gazdagítják a programot. (Nyitva tartás decemberben: keddtől vasárnapig 10.00–18.00 óra között. A nagytétényi kastély december 24-én, 25-én, 26-án, 31-én és január 1-jén zárva tart. Részletes program: www.nagytetenyi.hu, www.imm.hu)

■ **A 4. Textilművészeti Triennále** válogatott anyagából nyílik kiállítás az Iparművészeti Múzeum (Bp. IX., Üllői út 33–37.) földszinti galériáján. A 2013. december 20. és 2014. február 2. között látogatható tárlathoz kapcsolódóan 2014. január 18-án családi nap lesz tárlatvezetéssel és kézműves-foglalkozásokkal, 2014. február 2-án pedig a kiállítás záróeseményére (a finissage-ra) várják az érdeklődőket.

■ **Szyksznian Wanda** tervezőgrafikus munkáit mutatják be a Várnegyed Galériában (Bp. I., Batthyány u. 67.) 2013. december 5. és 2014. január 15. között.

